МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
_____ Т. Р. Короткий
«____»_____2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»
спеціальності 293 «Міжнародне право»

Тема: **ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ACQUIS ЄС У НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОПОРЯДКИ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ТА ТРЕТІХ КРАЇН ЄС**

Виконавець: Мичка Лідія Мартинівна
Науковий керівник: д.ю.н, професор Мушак Наталія Богданівна
Нормоконтролер: викладач Головатенко Марина Юріївна

Київ, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ……...3

ВСТУП ……....4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЕВОЛЮЦІЇ ЗМІСТУ ТА ОБСЯГУ ПОНЯТТЯ «ACQUIS ЄС»

1.1. Ґенеза становлення та розвитку «acquis ЄС» у праві Європейського Союзу ……...9

1.2. Внутрішня та зовнішня складові сфери застосування «acquis ЄС»……..16

РОЗДІЛ 2. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ «ACQUIS ЄС» У НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОПОРЯДКИ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

2.1. Сутність механізму імплементації «acquis ЄС» у правові системи держав-членів ……24

2.2. Особливості імплементації нормативно-правових актів інститутів ЄС у національні правопорядки держав-членів ……..28

2.3. Механізм застосування принципу прямої дії «acquis ЄС» ……37

РОЗДІЛ 3. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ТРЕТІХ КРАЇН ДО «ACQUIS ЄС»

3.1. Способи імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки третіх країн ……43

3.2. Реалізація Угоди про асоціацію ЄС у національному правопорядку України ……..55

ВИСНОВКИ ……61

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….66

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

ГААТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі

ДЄС – Договір про Європейський Союз

ДФЄС – Договір про функціонування Європейського Союзу

ЄЕС – Європейське економічне співтовариство

ЄС – Європейський Союз

ЗВТ – Зона вільної торгівлі

КМУ – Кабінет Міністрів України

Комісія – Європейська Комісія

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАПЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СОТ – Світова організація торгівлі

УА – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

УПС – Угода про партнерство та співробітництво

Хартія ЄС – Хартія Європейського Союзу про основні права 2000 р.

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що сучасні тенденції розвитку інтеграційних процесів, які займають провідне місце на території Європи, призводять до зближення та взаємодії правових систем держав-членів Європейського Союзу та третіх країн. За період існування ЄС як самостійного суб'єкта міжнародних правовідносин, він перетворився на потужну та впливову силу, яка відіграє ключову роль як і в політиці, так і економіці, культурі. ЄС має на меті забезпечення інтересів держав-членів ЄС, окрім цього він також відкритий для нових відносин з третіми країнами. Розширення ЄС зумовлене взаємними інтересами сторін, необхідністю у співробітництві в сферах діяльності організації.

Європейський Союз – це не лише єдиний ринок товарів і послуг, це і новий правовий порядок. Правове регулювання характеризується своєю автономністю та внутрішнім узгодженням власної системи правових джерел, а також специфічною природою взаємовідносин, що існують між правовими нормами ЄС та національними правопорядками держав-членів та третіх країн.

Особливість правової системи ЄС полягає в наявності спільного правового доробку – «acquis ЄС». Держави-члени ЄС поділяють та приєднуються до «спільного правового доробку» для того, щоб ефективно виконувати власні зобов'язання; для третіх країн поняття «acquis ЄС» має більш динамічний характер та індивідуальну складову.

Ключову роль у належному функціонуванні та реалізації права ЄС відіграє специфічна процедура імплементації «acquis ЄС» в національні правопорядки держав-членів та третіх країн. Імплементація «acquis ЄС» гарантує та забезпечує функціонування ефективної дії норм права ЄС як для держав-членів та третіх країн.

Теоретичну основу становлять праці зарубіжних та вітчизняних правознавців у сфері як теорії міжнародного права, так і загальній теорії права, права Європейського Союзу, зокрема **іноземних дослідників**: Дж. Вейлер, Р.

Гебель, М. Гердеген, К. Джалдіно, К. Делькур, Д. Керімов, В. Кернз, А. Ковалева, М. Кремона, А. Маген, Т. Хартлі та ін.

Для **української доктрини** міжнародного права правові проблеми регулювання імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки держав-членів та третіх країн є новими й поки що недостатньо вивченими. З-поміж літератури, слід виділити роботи: Бурменського М. В., Брацука І. З., Веселовського Б. А., Кашкіна С. Ю., Луць Л. А., Микієвича М. М., Муравйова В. І., Мушак Н. Б., Петрова Р. А., Перевалова Л. В., Філатова В. В., Яковюка І. В.

Зокрема ними було досліджено такі питання як: поняття, зміст та структура «acquis ЄС», внутрішні та зовнішні складові «acquis ЄС», механізми імплементації спільного правового доробку в правові системи держав-членів ЄС та третіх країн, зміст «acquis ЄС» у зовнішніх угодах ЄС, виконання критеріїв для вступу в ЄС, практика Суду ЄС, правові основи інтеграції.

Більшість наукових досліджень є застарілими, і тому потребують певної актуалізації, адже «acquis ЄС» має динамічний характер, і постійно доповнюється, що у свою чергу, ще раз підкреслює важливість та актуальність запропонованої теми. Незважаючи на окремі дослідження в сфері імплементації «acquis ЄС», варто здійснити комплексний аналіз міжнародно-правовій характеристиці імплементації законодавства ЄС як для держав-членів, так і для третіх країн.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розкриття сутності поняття та обсягу «acquis ЄС», комплексний аналіз особливостей правового регулювання імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки держав-членів та третіх країн, а також виявлення правових проблем, пов’язаних з укладанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014 р.

Поставлена мета зумовила **необхідність вирішення наступних завдань**:

- визначити поняття та зміст «acquis ЄС»;
- проаналізувати еволюцію обсягу правового спільного доробку в ухвалених інститутами ЄС правових документах;
- розкрити внутрішні та зовнішні сфери застосування поняття «acquis ЄС»;
- дослідити такі правові категорії як «імплементація норм права ЄС» та «механізм імплементації норм права ЄС»;
- проаналізувати механізми імплементації «acquis ЄС» державами-членами та третіми країнами;
- розкрити особливості імплементації актів законодавства ЄС, а саме: регламентів, директив, рішень, висновків та рекомендацій;
- охарактеризувати механізм застосування принципу прямої дії «acquis ЄС»;
- визначити способи регулювання правовідносин ЄС з третіми країнами на основі комплексного аналізу «acquis вступу»;
- дослідити правові основи реалізації Угоди про асоціацію, між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони.

Об'єктом дослідження є міжнародні правовідносини, які виникають внаслідок імплементації «acquis ЄС» в національні правопорядки держав-членів та третіх країн.

Предметом дослідження виступають нормативно-правові акти інститутів ЄС, а також зміст та принципи Установчих Договорів, що заклали початок Європейського Союзу.

Методологічну основу роботи склали філософські, загальнонаукові та спеціальні методи, які у своєму органічному поєднанні допомогли досягти виконанню сформульованої мети та поставлених завдань.

Світоглядно-методологічним підґрунтям дослідження послугував діалектичний загальнонауковий метод, який застосовано до аналізу

правовідносин, що склались між державами-членами та ЄС, а також третіми країнами та ЄС.

Серед загальнонаукових методів можна виділити: історичний, порівняльний і логічний методи правового дослідження. Історичний метод використовується в процесі аналізу еволюції поняття «acquis ЄС» , починаючи від витоків європейської інтеграції. Визначення механізму імплементації «acquis ЄС» в правові системи держав-членів та третіх країн здійснювалось за допомогою порівняльного методу.

Особливого значення у дослідженні набули спеціально-наукові методи, зокрема: порівняльно-правовий метод використаний для дослідження зовнішніх та внутрішніх складових змісту «acquis ЄС», а також змісту Угод про асоціацію з державами-кандидатами; метод тлумачення юридичних норм застосовувався для дослідження змісту нормативно-правових актів, ухвалених інститутами ЄС та ухвалених нормативно-правових актів державами, задля імплементації «acquis ЄС».

Формально-юридичний метод застосовується для визначення основних понять та юридичних категорій, що стосуються аналізу змісту та обсягу поняття «acquis ЄС».

Апробація результатів дослідження. Окремі наукові результати дослідження були апробовані та опубліковані у межах наступних науково-практичних конференцій:

- «Апроксимація законодавства Хорватії до «acquis Європейського Союзу»: досвід для України» (Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні», 26-27 лютого 2021 року, м. Запоріжжя);
- «Acquis EU» for a candidate country to join the European Union» (XXI Міжнародна науково-практична конференція молодих здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки», 08.04.2021 року, НАУ м. Київ);

- «Рішення судових органів ЄС як складова «acquis» для українського законодавства» (Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики – 2021», 19.04.2021 року, НАУ м. Київ);
- «Імплементація правових актів інститутів Європейського Союзу в національних правопорядках держав-членів» (Міжнародна наукова-практична конференція «Правове регулювання суспільних відносин: перспективні напрями на шляху до сталого розвитку», 14-15 травня 2021 року, м. Київ).

Структура роботи обумовлена її метою, завданнями та предметом дослідження. Дипломна робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, якими охоплюються сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (70 найменувань). Загальний обсяг дипломної роботи –74 сторінки, у тому числі список використаних джерел – 9 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЕВОЛЮЦІЇ ЗМІСТУ ТА ОБСЯГУ ПОНЯТТЯ «ACQUIS ЄС»

1.1. Ґенеза становлення та розвитку «acquis ЄС» у праві Європейського Союзу

Глобальне становлення правовідносин держав з Європейським Союзом, викликає потребу в систематизації засад міжнародного співробітництва та приведення його до конкретних уніфікованих стандартів. Внаслідок цього Європейський Союз має власну правову систему, яка утворилась під час розвитку європейської інтеграції в рамках Європейських співтовариств і Європейського Союзу.

Результатом змін, яких зазнавало право Європейського Союз, є функціонування масштабної на теренах Європейського Союзу правової категорії – «acquis ЄС». Концепція «acquis ЄС» запозичена з французької мови, і дослівно означає – «те, чого було досягнуто в рамках Європейського Союзу». І хоча існують його переклади іншими мовами держав-членів та третіх країн, але відсутність єдиного систематизованого варіанту перекладу зумовили його універсальне вживання французької версії.

Важливість значення поняття «acquis ЄС» полягає в тому, що воно гарантує однорідність правової системи ЄС, адже засновується на ідеї неможливості зміни його складових елементів у процесі співробітництва з іншими суб'єктами міжнародного права. Воно в цілому забезпечує цілісність цієї системи та обов'язкове однакове застосування права Європейського Союзу в усіх державах-членах [1].

Досі концепція «acquis ЄС» немає єдиного визначення серед актів інститутів ЄС, а також в правових системах держав-членів. Окрім того, вчені також не дійшли єдиної точки зору щодо визначення цього поняття та змісту.

Серед науковців, що комплексно та ґрунтовно досліджували дане питання, можна назвати: Р. Петрова, В. Муравйова, Н. Мушак, К. Трихліб тощо.

Зокрема, В. Муравйов та Р. Петров займались дослідженням поняття та змісту «acquis ЄС», аналізуючи праці цих авторів, можна дійти до висновку, що зміст «acquis ЄС» є значно змістовніше ширше права ЄС і більше відповідає визначенню правової системи ЄС [2, с. 312].

Вперше про існування спільного правого доробку згадувалось на засіданні глав держав-членів Європейського економічного співтовариства, яке відбувалось 18 липня 1961 року в м. Бад-Годесберзі (Німеччина). В ході зустрічі було обумовлено перші кроки щодо зміцнення політичного співробітництва між державами-членами ЄЕС та визначено, які зобов'язання приймає на себе держава-кандидат, щоб стати членом ЄЕС [3].

Отже, ще майже з початку існування Європейських співтовариств, європейська інтеграція являла собою процес узгодження єдиного законодавства на теренах своєї організації для того, щоб створити власний правопорядок. Як наслідок треті країни, які мали на меті вступити до ЄЕС повинні були імплементувати не тільки спільний правовий доробок ЄЕС, а й надалі узгоджувати національне законодавство.

Щодо згадок «acquis ЄС» у діяльності інститутів Європейського Союзу, то одну із перших можна знайти в Проєкті договору про Європейський Союз від 14 лютого 1984 року, який відомий як «проєкт Спінеллі», Спінеллі на той час був членом Європейського Парламенту. Відповідно до статті 7 Проєкту Договору про Європейський Союз зазначено, що «Союз переймає спадщину Співтовариства» [4]. Отже, положення договорів про заснування Європейських Співтовариств, а також інші нормативно-правові акти, що стосуються їх діяльності, цілей та сфери дії, становлять частину законодавства Європейського Союзу.

Посилання на «acquis ЄС» також містяться у Договорі про Європейський Союз 1992 р., Амстердамському договорі про внесення змін у Договір про Європейський Союз, договори про заснування Європейського Співтовариства

та деякі пов’язані з ними акти 1997 р., документах, ухвалених інститутами Європейського Союзу, міжнародних угодах Європейського Союзу та в рішеннях Суду Європейського Союзу [1, с. 31]. Таким чином, «acquis ЄС» вміщує в собі норми установчих договорів та актів, прийнятих інститутами ЄС.

Визначаючи умови та критерії вступу до ЄС, Європейська Рада у Лісабоні 26–27 червня 1992 р., у Висновках зазначила, що «членство передбачає взяття на себе прав та обов’язків як тих, що вже існують, так і потенційних, системи співтовариства та інституційних рамок, – відомих як «acquis співтовариства». Складовими його виступають: зміст, принципи та політичні завдання договорів, включаючи Маастрихтський договір; законодавство, ухвалене з метою імплементації договорів, та практика Суду; декларації та резолюції, ухвалені в рамках співтовариства; міжнародні угоди та угоди між державами-членами, пов’язані з діяльністю співтовариства» [5]. Отже, Європейська Рада тим самим розкрила зміст поняття «acquis ЄС» та вказала, які важливі елементи містить спільний правовий доробок.

7 лютого 1992 року у Маастрихті було підписано Договір про Європейський Союз (саме поняття «Європейський Союз» з’явилось ще під час Паризької конференції 1972 року). Договір набув чинності 1 листопада 1993 року, це стало початком для існування нового механізму. У первісній редакції Договору про Європейський Союз відповідно до першого розділу статті «С» вказано, що «ЄС повинен функціонувати на основі єдиної інституційної бази, задля забезпечення послідовності та безперервності діяльності організації, поважаючи та будуючи «acquis ЄС» [6].

Згідно з положеннями Маастрихтського договору, Європейський союз в повному обсязі зберігає «acquis ЄС» та займається вивченням питання про те, яким чином запроваджені сфери політики та форми співробітництва повинні бути удосконалені задля забезпечення ефективності механізмів та інститутів ЄС.

Під час ратифікації державами-членами Маастрихтського договору виникла проблема, яка суттєво вплинула на механізм європейської інтеграції. Суть колізії заключається в тому, що деякі держави-члени Європейського Союзу відмовились від приєднання до певних положень Маастрихтського договору. Для того аби процес створення ЄС був завершений та мав ефективний початок, було запропоновано надати виняток даним державам (opt-out).

Як наслідок, «Велика Британія не приєдналася до Соціального протоколу, єдиної валюти, Шенгенської угоди; Ірландія - до Шенгенської угоди; Данія - до Шенгенської угоди, єдиної валюти, спільної політики у сфері оборони, співпраці у галузі внутрішньої політики та юстиції, європейського громадянства» [7, с. 15-16].

Кардинальні зміни на континенті, які розпочались після ратифікації Маастрихтського договору дали поштовх новим серйозним проблемам. Так, постало питання розширення складу Європейського Союзу. Це було необхідно для того, щоб стабілізувати економічну та політичну ситуацію у Європі після розпаду Радянського Союзу та вихід на міжнародну арену нових суб'єктів міжнародного права.

Зміни в системі міжнародних відносин та прискорення економічних та політичних інтеграцій в ЄС протягом 1990-х рр. вимагали перегляду деяких положень Договору про Європейський Союз 1992 р., що призвели до прийняття Амстердамського договору про внесення змін у Договір про Європейський Союз, договори про заснування Європейського Співтовариства та деякі пов'язані з ними акти 1997 р. (набув чинності 1999 р.).

Амстердамський договір поклав початок значним змінам щодо реалізації політики Європейського Союзу, але в той час зазначалось, що ЄС і в подальшому реалізує мету «забезпечити дотримання acquis ЄС» (стаття 2 Амстердамського договору) [8]. Таким чином, передбачалось, що розширення кордонів для нових інтеграцій не вплине на існування «acquis ЄС», а навпаки

було розширено зміст права ЄС завдяки включення «Шенгенського acquis» до правової системи Європейського союзу.

Наступний етап змін механізмів інституційного розвитку Європейського Союзу настав 26 лютого 2001 року, з підписанням Ніццького договору про внесення змін та доповнень до Договору про Європейський Союз, Договорів про заснування Європейських Співтовариств та деяких пов'язаних з ними актів.

Зокрема у Повідомленні Комісії Європейського Союзу «Європейська політика сусідства. Стратегічний документ» від 12 травня 2004 р. закріплено, що наближення законодавства та нормативних-правових актів буде здійснюватися на основі загально узгоджених пріоритетів, зосереджуючись на найбільш важливих елементах «acquis ЄС» для стимулювання інтеграції, враховуючи економічну діяльність держави-партнера Європейського Союзу. Окрім того, буде враховано рівень адаптації національного законодавства країни до законодавства Європейського Союзу. У документах, прийнятих в рамках ЄС, поняття «acquis ЄС» часто вживається як синонім до поняття «законодавство ЄС» [9, с. 2-3].

Спробу впорядкувати та уніфікувати всі елементи «acquis ЄС» було здійснено в проєкті Конституційного договору Європейського Союзу від 29 жовтня 2004 року. Розділ про правонаступництво та юридичної цілісності містив перелік «acquis ЄС», до цього переліку відносились: «установчі договори Європейського Союзу, акти інститутів Європейського Союзу, міжінституційні угоди; рішення та домовленості, що були укладені представниками урядів держав-членів; угоди укладені між державами-членами ЄС щодо різних питань діяльності ЄС (декларації, включаючи ті, що ухвалені в рамках міжурядових конференцій, або інші позиції, прийняті Європейською радою чи Радою Європейського Союзу за спільною згодою держав-членів» [10].

Урочисте підписання Конституційного договору відбулось 29 жовтня 2004 р., але для того, щоб Проєкт набув чинності, він мав був ратифікований

всіма державами-членами Європейського Союзу. Однак, референдуми про ратифікацію у Франції та Нідерландах не дали позитивних результатів, і як наслідок впровадження Конституційного договору було відкладено на невизначений термін.

Альтернативною Конституційною договору став Договір про внесення змін до Договору про ЄС та Договору про заснування ЄС 2007 року, який набув чинності 1 грудня 2009 року. Лісабонський договір немає на меті систематизацію компонентів «acquis ЄС». Спільний правовий доробок згадується в Лісабонському договорі лише в частині положень, де регулюється питання співробітництва між державами-членами ЄС, а також застосування «Шенгенського acquis».

Деякі вчені намагались з'ясувати причину, чому поняття «acquis ЄС» не отримало широкого застосування в Лісабонському договорі. Р. Петров виділяє дві причини такої ситуації. Першою можна назвати те, що «acquis ЄС» має динамічну природу, постійно доповнюючи власне законодавство, і тим самим не потребує фіксування обсягу та змісту власного поняття. У результаті ЄС намагається відобразити свою подальшу політичну та правову еволюцію. Другою причиною може слугувати те, що автори навмисно не згадували та не приділили великої уваги «acquis ЄС» для того, щоб уникнути сприйняття державами-членами ЄС будь-яких натяків на існування наднаціональної правової системи ЄС [11, с. 17-18].

На мою думку, ці дві причини мають право на існування. По-перше, Лісабонський договір був прийнятий для того аби доповнити попередньо чинні установчі договори, в яких постійно згадується про існування правової категорії як «acquis ЄС». По-друге, в діяльності Європейського Союзу вже мало місце запровадження єдиних, уніфікованих компонентів «acquis ЄС», що не дало позитивного результату. Як наслідок, було приділено увагу вирішенню важливих питань, які потрібно було врегулювати для подальшого функціонування механізму ЄС. У зв'язку з цим, положення Лісабонського

договору регламентують інші не менш важливі сфери ефективної діяльності ЄС.

Отже, якщо узагальнити риси еволюційного розвитку «acquis ЄС» від Маастрихтського до Лісабонського договорів, то саме поняття широко застосовується серед інститутів, держав-членів ЄС. Існування «acquis ЄС» доводить, що за період існування організація виробила та установила власні правові досягнення, які розділяють та імплементують в законодавство не тільки держави-члени, а й треті країни, які розділяють намір стати частиною унікального об'єднання.

До цього часу серед наукових досліджень та за період існування правової системи ЄС не існувало єдиного підходу до розуміння обсягу та змісту «acquis ЄС». Складові правового доробку займають провідне місце в діяльності інститутів ЄС, які часто застосовують різноманітні поняття без визначення їх обсягу та змісту. Можливо, в подальшому інститути ЄС уніфікують всі елементи правового доробку для уточнення поняття «acquis ЄС», адже вже пройшов доволі довгий період після підписання Лісабонського договору. За цей період стались суттєві зміни в функціонування ЄС, які потребують реформування установчих договорів.

Підводячи підсумок вищевикладеного, можна погодитися з думкою К. Делькур, що поняття «acquis ЄС» стало невід'ємною частиною питань законодавства, пов'язаних з майбутнім ЄС, питань його розширення.

1. Термін «acquis ЄС» присутній не тільки в науковій літературі, а закріплений в ряді установчих договорів Європейського Союзу, у вторинному законодавсті ЄС, міжнародних угодах ЄС з третіми країнами.

2. У першому підрозділі було розглянуто еволюцію становлення та розвитку «acquis ЄС» та проаналізовано наукову доктрину щодо цієї правової категорії. На мою думку, аналіз іноземних та українських науковців надав змогу порівняти ідеї щодо визначення «acquis ЄС». Адже, саме визначення ніде не закріплене, і дає змогу трактувати власні дослідження.

1.2. Внутрішня та зовнішня складові сфери застосування «acquis ЄС»

«Acquis ЄС» є досить динамічною правовою системою, яка постійно знаходиться в процесі постійного розвитку та містить не лише акти законодавства інститутів Європейського Союзу, а й містить норми, прийняті в рамках зовнішньої політики Європейського Союзу. Поняття «acquis ЄС» широко застосовується не лише у внутрішній, а й зовнішній політиці ЄС. Оскільки цей термін зустрічається майже у всіх документах, що стосується питання розширення ЄС, і являється важливим інструмент процесу підготовки третіх країн на вступ до ЄС. Звичайно, що імплементація «acquis ЄС» є вагомою та обов'язковою умовою для посилення співробітництва у всіх сферах діяльності ЄС.

На мою думку, унікальність системи права ЄС розширила складові сфери застосування «acquis ЄС», окрім внутрішньої сфери застосування, можна виділити також зовнішню. Адже, це дозволяє збільшити межі впливу, а також створити єдиний правовий механізм, який буде спроможний функціонувати для всіх держав-членів однаково.

У переважній більшості науковці вважають, що «acquis ЄС» у внутрішній сфері його застосування – правова категорія, яка функціонує в комплексі з різними обсягами видів «acquis ЄС».

Серед іноземних науковців можна виділити думку італійського вченого К. Джалдіно, про те, що «acquis означає засіб збереження унікальності та оригінальності моделі, створеної Паризьким і Римським договорами, щоб уникнути ризику значних змін даної моделі» [12]. Отже, на думку автора «acquis» по своїй природі є унікальним правовий доробком, тому повинно мати власну структуру, яку не можна буде змінити. Для вирішення цієї проблеми Джалдіно запропонував власну систематизацію компонентів «acquis». За словами ученого існує щонайменше чотири категорії «acquis», а саме: «базовий acquis» (або так званий «фундаментальний acquis» або «конституційний acquis», «інституційний acquis», «acquis приєднання», а

також «acquis» в зовнішніх угодах між ЄС та іншими країнами. Як можна замітити, то ці категорії умовно розділяються на дві сфери застосування, як і внутрішньої так і зовнішньої.

Як зазначає Джалдіно, «фундаментальний acquis» займає основне місце в системі, включаючи базові принципи правової системи ЄС та принципи, які утворились в результаті практики Суду ЄС. Основна частина статті автора присвячена аналізу саме фундаментального компонента, вказуючи на те, що цей «acquis» повинен мати перевагу навіть над основними правилами. Відмінність інших елементів зумовлена тим, що вони мають різні цілі, зміст та юридичну силу [12]. При цьому автор не розкриває зміст самих компонентів, акцентуючи власну увагу на пріоритетності елементів в правовій системі.

Конкретний зміст поняття «acquis» залишається значною мірою неясним через відсутність усталеного визначення. Одним з небагатьох авторів, який зробив спробу більш-менш чітко визначити зміст «acquis» є Р. Гебель. Який розділив «acquis» на такі компоненти: «договори ЄС; інституційна структура ЄС; законодавство ЄС; міжнародні угоди; політична структура фундаментальні доктрини права ЄС» [13]. Якщо порівняти компоненти Гебеля і Джалдіно, то в деякій мірі вони схожі.

Серед науковців думку Джалдіно про існування «фундаментального acquis» розділяє французький вчений К. Делькур. Окрім цього, він вважає, що «acquis» є цілісним поняття, яке повинно мати один зміст, але за часи існування воно перетворилось на комплексне поняття з відмінними для кожного змістом. Щоб уникнути подальшого розмежування К. Делькур запропонував використовувати поняття «acquis» в широкому та вузькому значеннях [14].

Якщо розглядати поняття «acquis ЄС» у вузькому значенні, то сюди можна віднести первинні та вторинні джерела правової системи (установчі договори та нормативно-правові акти, ухвалені інститутами ЄС). Щодо поняття в широкому значенні, то це не лише внутрішнє законодавство (в додаток судова практика і акти рекомендаційного характеру), а й сукупність

угод щодо міжнародного співробітництва. Вчений підкреслює, що при реалізації права ЄС необхідно постійно уточнювати, в якому значенні вживається поняття «acquis ЄС» [14].

Р. Петров підкреслив, що обсяг спільного правого доробку містить в собі множину видів «acquis ЄС», які функціонують в процесі внутрішньої діяльності ЄС. Як зазначає автор: «….по-перше, це «базовий acquis», який охоплює загальні принципи права ЄС, цілі та норми, що регулюють реалізацію спільних політик ЄС» [11]. Якщо змінити чи скасувати «базовий acquis», то це може нашкодити наднаціональному характеру правової системи ЄС. Як бачимо, до обсягу включається міжнародне право, котре сформувало норми jus cogens (імперативні норми) для держав-членів ЄС, а також soft law (м’яке право), яке об'єднує в собі різноманітні юридично необов'язкові угоди.

На мою думку, якщо вже виокремлюють внутрішній і зовнішній «acquis ЄС», то кожний з них не може бути ідентичний. Внутрішня складова включає правовий доробок, який діє в межах Європейського Союзу та є однаковим для всіх держав-членів. Натомість зовнішня складова повинна мати інший зміст «acquis ЄС», використання буде залежити від багатьох факторів. До цих факторів можна віднести як мету співробітництва, так і рівень розвитку країни для міжнародної співпраці. Тому, в цьому контексті потрібно розглянути з яких компонентів складається внутрішня та зовнішня складові сфери застосування «acquis ЄС».

У першу чергу до внутрішньої складової відносяться установчі договори ЄС – Договір про Європейський Союз 1992 р. [6] та Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 р. [15], а також Хартія Європейського Союзу про основні права 2000 р. [16], які діють у редакції Лісабонського Договору 2007 р. Так, І. Яковюк зазначає, що «установчі договори ЄС мають найвищу юридичну силу, пряму дію на всій території Союзу» [17].

Одними із важливих елементів внутрішньої складової сфери застосування «acquis ЄС» є принципи правової системи ЄС. Принципи права

ЄС – це важливий компонент правової системи, які визначають зміст «базового acquis» [18, с. 135; 2, с. 58].

Принципи правової системи ЄС та проблеми їх класифікації досліджувались як іноземними науковцями, так і вітчизняними. Так, британський учений В. Кернз наводить одну із найбільш повних класифікацій загальних принципів. Право ЄС включає в собі: «загальні принципи, які є спільними для національних правопорядків; загальні принципи, які виникли з природи існування права ЄС» [19, с. 104]. До загальних принципів можна віднести принцип свободи, демократії, поваги прав людини і основних свобод, принцип правової держави [6].

Приналежність загальних принципів права ЄС до «acquis» слідує з їх особливого статусу в ієрархії джерел правової системи ЄС. Загальні принципи належать до первинного джерела, тому мають більшу пріоритетність над вторинними джерелами права ЄС.

Окрім джерел первинного права ЄС, до змісту «acquis ЄС» також відносяться і вторинні джерела. Класифікація джерел вторинного права закріплюється в Договорі про функціонування ЄС (ст. 249) – «основу вторинного законодавства складають регламенти, директиви, рекомендації, висновки, рішення» [15].

Також можна виділити правові доктрини та концепції, які прийняті в межах застосовуваної практики Суду ЄС, в процесі тлумачення установчих договорів. Більшість національних судів держав-членів імплементували судові доктрини ЄС у власні правові системи. Важливе місце займають доктрини верховенства та прямої дії права ЄС, які стали частиною національного законодавства. Звичайно, що такий компонент у національному праві має свої переваги. З метою захисту порушених прав, громадянин ЄС може посилатись на «acquis ЄС» в національних судах держав-членів.

Доктрина прямої дії положень установчих договорів ЄС була закріплена у справі Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen 1963 року. Важливо зазначити, що ця справа вказує на те, що договірне право ЄС

має пряму дію для держав-членів. У подальшому законодавство «acquis ЄС» може застосовуватися фізичними особами через систему національних судів, а не звертатись до Європейської Комісії, щоб та в свою чергу подала судовий позов за невиконання міжнародних зобов'язань [20].

Пряма дія вторинного законодавства ЄС була закріплена у справах 9/70 Grad v. Finganzamt Traunstein 1970 року. Суд ЄС постановив, що рішення також можуть мати пряму дію. У підсумку наголосив, що наслідки рішення можуть не бути ідентичними тих положень, що містяться в регламенті. У цій справі положення судового рішення та директиви мали пряму дію, отже можна дійти до висновку, що доктрина прямої дії також застосовується щодо нормативних актів, ухвалених інститутами ЄС [21].

Окрім того, у рішенні по справі 152/84, Marshall v. Sauthampton and South-West Hampshire Area Health Authority 1986 року також було закріплено пряму дію вторинного законодавства ЄС. Суд надав пояснення щодо можливості прямої дії директив. Це справа ЄС, яка стосується колізійного права між національною правовою системою та законодавством Європейського Союзу. Отже, потрібно пам’ятати наступне:

- Держави-члени зобов’язані транспонувати в національне законодавство положення директиви. Строки, які надаються державі для транспозиції визначені у кожній директиві.
- Національні суди повинні вирішувати, до яких органів може застосовуватися Директива, використовуючи пряму вертикальну дію [22].

Розглянувши внутрішні складові сфери застосування «acquis ЄС», можна констатувати, що це сукупність різних елементів права ЄС. Всі ці елементи характеризують «acquis ЄС» як динамічну концепцію, яка відображає умови середовища, в якій функціонує Європейський союз.

Наведений вище аналіз змісту внутрішньої концепції «acquis ЄС» дозволяє визначити її як правову і політичну категорію, що має в своїй основі розуміння цінностей, упорядкованих норм, принципів, які забезпечують

цілісність конструкції «acquis ЄС». Незважаючи на відсутність чіткого визначення «acquis ЄС», ця категорія закріплюється в установчих основоположних правових актах.

Окрім того, «acquis ЄС» застосовується у зовнішній політиці ЄС. А. Маген в своїй статті говорить про двохскладне «acquis ЄС». З однієї сторони, першою складовою є acquis «внутрішнього порядку» та являє собою надбання ЄС та існує для збереження внутрішнього генетичного коду європейської інтеграції, а з іншої сторони «acquis ЄС» спрямована на зовнішні відносини ЄС та використовується для поширення впливу ЄС на треті країни [23, с. 369].

Оцінюючи значення «acquis ЄС» для зовнішньої політики ЄС, А. Маген зауважує, що «acquis є великою перевагою для ЄС, будучи інструментом, масштаб, траєкторія і інтерпретація якого залишаються повністю в руках Європейського Союзу» [23, с. 369].

Можна виділити два контексти застосування «acquis ЄС» у зовнішній політиці ЄС. У першому випадку, інститути ЄС посилаються на так званий «критерій acquis», як частину копенгагенських критеріїв, які необхідно виконати та реалізувати для успішного вступу до ЄС. У наукових статтях вчені часто заміняють «критерій acquis» на «acquis вступу». Другий компонент включає більшість угод ЄС з іншими країнами щодо асоціації, партнерства, які містять «acquis ЄС». Держави, що приєдналися до ЄС, повинні були забезпечити гармонізацію національного законодавства до положень права, що не суперечить правилам ЄС, і повністю відповідають «acquis вступу»

Поняття «acquis вступу» виступає як правова та політична категорія, наділена особливим змістом та обсягом. «Acquis вступу» є невід'ємною частиною копенгагенських критеріїв, як умов набуття членства в ЄС для третіх країн та для розбудови європейської інтеграції. «Acquis вступу» - це колосальний обсяг всієї правової спадщини Європейського Союзу на момент вступу до ЄС держави-кандидата. Серед елементів можна виділити не лише «базовий acquis», а й майбутні політичні рішення (підписання угоди про

асоціацію), які погоджені між ЄС і державою-кандидатом. У всіх сферах держава-кандидат має привести у відповідність до положень ЄС своє національне законодавство, державні інституції, судову та виконавчу влади. Адже, виконання копенгагенських критерій передбачає ефективну імплементацію та застосування всього «acquis вступу».

Для аналізу точного обсягу «acquis вступу» потрібно проаналізувати Угоди про асоціацію та додатки до неї, в яких обговорюється зобов'язання кожної держави-кандидата у тій чи іншій сфері. Аналіз Угод про асоціацію встановлює, що «acquis вступу» є індивідуальною категорією, яка для кожної держави різна. Кожна держава на момент вступу має власне надбання, яке може відставати або попереджати ЄС, тому «acquis вступу» для кожного носить індивідуальний характер. Під час переговорів щодо «acquis вступу» використовуються критерії набуття членства, які утворюють план змін в розділі «acquis» (нині нараховується 35 розділів). Процес гармонізації законодавства є двостороннім, тому що вимагає трудомісткої роботи як держави-кандидата, так і інститутів ЄС. Загалом Австрія, Фінляндія і Швеція домоглися близько 200 винятків з «acquis вступу» терміном від 1 до 10 років, у розділах, що стосувались здебільшого оподаткування.

Під час переговорів з Хорватією Комісія Європейського Союзу виділила 35 розділів «acquis вступу». Серед них: «вільне переміщення товарів, свобода пересування працівників, ринкова конкуренція, право на надання послуг, сільське господарство та розвиток сільських регіонів, рибальство, транспортна політика, енергія, оподаткування, правосуддя та основні права, юстиція, свобода і безпека, освіта та культура, наука та дослідження, навколишнє середовище, зовнішня безпека та оборонна політика, фінанси та бюджет тощо» [24].

Окрім того, не всі міжнародні угоди ЄС мають на меті стати державою-членом ЄС. Держави також підписують Угоди про партнерство і співробітництво між ЄС та його державами. В контексті євроінтеграційних процесів партнерство також містить положення про зближення законодавства,

яке відсилається на «acquis ЄС». Аналогічною ситуацією є те, що обсяг є неоднаковий та варіюється залежно від цілей договору.

Отже, особливість ознаки поняття «acquis ЄС» заключається в тому, що його обсяг та зміст змінюється відповідно до мети застосування. Тому, у другому підрозділі було розмежовано внутрішню і зовнішню сфери застосування.

Щодо внутрішньої сфери застосування «acquis ЄС», то її суть виражається в тому, щоб розвивати правовий доробок та вдосконалювати законодавство ЄС. Протилежна мета присутня при використання «acquis ЄС» у зовнішній політиці, яка полягає у збереженні і захисті досягнутого рівня інтеграції.

РОЗДІЛ 2
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ «ACQUIS ЄС» У НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОПОРЯДКИ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ

2.1. Сутність механізму імплементації «acquis ЄС» у правові системи держав-членів

Регіональна інтеграція правових систем все далі більше набуває розвитку. При даному процесу більшість держав самостійно погоджуються на делегування повноважень міжнародним організаціям. Як наслідок, у сучасному світі відбуваються зміни поглядів щодо суверенітету держави, концепції «наднаціональності», цілей діяльності міжнародних організацій. Європейському Союзу властива певна сукупність рис «наднаціональності», які використовують для пояснення правової природи організації.

Щодо делегування повноважень, то з початку існування ще Європейських Співтовариств виникало питання, яким чином повинно діяти право ЄС у національних правопорядках держав-членів. Вирішити дане питання можна було двома способами:

- У першому випадку «acquis ЄС» є частиною національного законодавства держав-членів без будь-яких додаткових умов, які б передбачали процес імплементації.
- У другому випадку для того, щоб «acquis ЄС» стало частиною національного законодавства, потрібно транспонувати положення установчих договорів ЄС та нормативно-правових актів інститутів ЄС.

Зокрема, І. Брацук відзначає, що дія міжнародних договорів регламентується як правило, відповідно до положень конституційних норм держави. У яких закріплено концепцію взаємодії між собою національного та міжнародного права [25, с. 81-83]. У такому разі, право громадян держав-членів ЄС посилатися на «acquis ЄС», з метою захисту своїх прав та інтересів в національних судах, обмежувалось б з огляду тих держав, котрі

дотримуються дуалістичного підходу дій міжнародних договорів. У свою чергу це могло б призвести до значних проблем у процесі застосування права ЄС. Для вирішення цієї проблеми виникає необхідність вивчення механізму імплементації права ЄС.

Для того, щоб проаналізувати механізм імплементації права ЄС необхідно встановити зміст правового терміну та його складові частини. Тлумачний словник характеризує термін «імплементація», як виконання державою міжнародних правових норм [26, с. 184]. Механізм імплементації міжнародно-правових норм включає в себе сукупність правових та інституційних засобів, задля транспонування актів інститутів ЄС.

Серед науковців існує багато думок щодо концепції поняття «імплементації». На думку В. Філатова, «імплементація уявляє собою діяльність національних органів, які мають дуалістичний характер та реформують власне законодавство шляхом виконання міжнародних зобов'язань» [27, с. 7].

Англійський філософ права Г. Харт розглядає «імплементацію» як процедуру, що являє собою сукупність правових засобів для включення міжнародно-правових норм у правову систему держави. Головна вимога являє собою дотримання змісту міжнародно-правових актів [28, с. 111]. Отже, імплементація міжнародних договорів, а також права ЄС має цілеспрямований характер — спрямований на впровадження міжнародних норм у національне законодавство держави.

У наукових роботах часто термін «імплементація» використовується в вузькому й широкому розумінні. У вузькому розумінні розглядається процес транспонування актів «acquis ЄС», процедура впровадження міжнародно-правових актів. Імплементація у більш широкому значенні включає тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання актів «acquis ЄС» органами державної влади.

Головним моментом в імплементації «acquis ЄС» є реальна дія та використання його положень в національному законодавстві держав-членів.

Основна увага приділяється на заповнення прогалин в правовій системі, адже «acquis ЄС» повинно охопити всі сфери суспільних відносин. Характерною ознакою є те, що упорядковуються всі правові норми. Адже, якою б досконалою не була правова система, з часом вона вимагає оновлення норм, а також повинна збільшувати вплив на правовідносини між державою та ЄС.

У даній ситуації, Д. Керімов висловив свою позицію, що результат реалізації права, який ставився за ціль авторами правової системи, має на практиці бути реально діючим [29]. У свою чергу, щоб дослідити процес дії «acquis ЄС» у національних правопорядках держав-членів, необхідно з'ясувати механізм імплементації правових норм ЄС. Для цього потрібно розмежовувати «acquis ЄС», що застосовується в національному законодавстві держави автоматично після вступу в ЄС, а також «acquis ЄС», що потребує окремої імплементації національними органами.

Імплементація має чіткий юридичний вимір для держави-члена ЄС, який зосереджується на проблемі якості законодавства ЄС. Реалізація норм «acquis ЄС» у національному законодавстві забезпечується особливою та специфічною процедурою імплементації. Механізм імплементації «acquis ЄС» включає в собі певні стадії для того, щоб знайти власне місце у національному праві. Ж. Попова виділяє три стадії в механізмі імплементації «acquis ЄС» в національних правопорядках держав-членів.

Суть першого етапу полягає у приведенні національного законодавства у відповідність із «acquis ЄС» через транспозицію. Даний процес являє собою прийняття, внесення змін у національному праві з метою досягнення ідентичності міжнародно-правової норми. Зазвичай, дана процедура використовується у разі транспозиції директив, адже до них не застосовується принцип прямої дії.

Забезпечення ефективності реалізації «acquis ЄС» - це другий етап механізму імплементації. До його складу входять практичні дії, які використовуються державними органами задля забезпечення ефективної дії «acquis ЄС».

Завершальний етап полягає у забезпеченні виконання «acquis ЄС» в національному правопорядку держав-членів ЄС. Для цього Європейська Комісія здійснює річний моніторинг застосування законодавства Європейського Союзу. Отже, самі ці етапи складають основу процесу імплементації «acquis ЄС» в національні правопорядки держав-членів ЄС.

Особливістю дії установчого «acquis ЄС» є те, що вони є обов'язковими для імплементації у національне законодавство. Вони визначають цілі ЄС, правила для інститутів ЄС, спосіб прийняття рішень, розвиток відносин між ЄС та державами-членами [30]. До договорів, що діють на даний момент відносяться: Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу, Договір про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії, Хартія основних прав Європейського Союзу.

Зрозуміло, що «acquis ЄС» - це система норм, які пов’язують кожну національну правову систему. Деякі науковці акцентують увагу, що «acquis ЄС» представляє собою важливий інструмент в європейській інтеграції. У свою чергу, щоб «acquis ЄС» був ефективним для кожного, право ЄС має бути прийнято у всіх національних правопорядках держав-членів.

«Acquis ЄС» притаманна ієрархічна побудова, систематизована і внутрішньо узгоджена з поділом на первинні джерела та вторинні джерела. Кожне джерело має специфічний характер механізму імплементації та застосування в національному праві. Для цього, доцільно буде відділити механізми реалізації норм первинного та вторинного законодавства права ЄС.

Первинні джерела охоплюють акти, укладені безпосередньо державами-членами та Європейським Союзом як установчою владою. Вони мають вищу юридичну силу та їх юридична чинність не може оспорюватися в національних судах. Окрім того, первинне право наділене прямою дією. Якщо норма первинного права має чіткий та безумовний характер, то вона без будь-яких імплементаційних засобів буде діяти у національному праві держав-членів ЄС. Якщо дана норма немає чіткого значення та містить лише загальні

положення, і потребує уточнення, то застосувати принцип прямої дії буде неможливо [31].

Отже, унікальність механізму імплементації зумовила своєрідність правової системи права ЄС. До складу «acquis ЄС» належить первинне і вторинне законодавство, норми яких повинні бути імплементовані у національне право державою-членом. Держави-члени ЄС делегують інтеграційним органам Союзу власні повноваження щодо важливих питань. Таким чином держави наділяють Європейський Союз правом збільшувати власну компетенцію.

2.2. Особливості імплементації нормативно-правових актів інститутів ЄС у національні правопорядки держав-членів

Під правотворчою діяльністю інститутів Європейського Союзу слід розуміти комплекс дій щодо ухвалення правових актів ЄС, які мають юридичну силу і належать до «acquis ЄС». До правових актів інститутів ЄС відносяться регламенти, директиви, рішення, а також рекомендації та висновки (ст. 288 Договору про функціонування ЄС) [15]. Дане питання регулюється другою главою першої секції «Правові акти Союзу, процедури ухвалення та інші положення» Договору про функціонування Європейського Союзу [15].

Проаналізуємо докладніше особливості імплементації нормативно-правових актів інститутів ЄС у національні правопорядки держав-членів.

Серед актів інститутів ЄС основне місце займають регламенти, які вводять однакові правила поведінки для всіх держав-членів. З огляду на це варто погодитись з думкою Л. Луць, що «регламенти ототожнюються як закони Європейського Союзу». Адже, вони можуть впливати на національне законодавство держав-членів [32, с. 50].

У статті 288 ДФЄС зазначено, що «регламент має пряму дію. Він є обов'язковий в повному об'ємі та підлягає прямому застосуванню в усіх

державах-членах» [15]. Отже, регламент не потрібно додатково імплементувати з боку держав-членів та здійснювати будь-які інші дії для набуття ним чинності.

Слід зазначати, що Суд ЄС власною практикою підтверджував принцип прямої дії регламентів, а також необхідно відзначити, що Суд ЄС неодноразово не тільки підтверджував пряму дію регламентів, а й підкреслював щодо недоцільності ухвалення будь-яких національних правових актів для пояснення та імплементації положень регламенту, адже у такому разі така спроба імплементації буде вважатись неправомірною.

Суд ЄС розглядав позови, у який роз'яснював принцип прямої дії регламентів для держав-членів ЄС. Серед всіх справ, особливе місце займає справа 39/72 «European Commission v Italian Republic». У рішенні Суд ЄС зазначив, що «регламенти застосовуються особисто всіма державами-членами, і вступають в силу після їхньої публікації в Офіційному віснику Співтовариства, або від дати, передбаченою в регламенті» [33].

Окрім того, у рішенні Суду ЄС по справі 43/71 «Politi v. Italian Minister of Finance», також підтверджується пряма дія регламентів та недопустимість вживання імплементаційних заходів з наміром реалізації у національному законодавстві. Суд ЄС зауважив, що «згідно до правової природи регламентів серед «acquis ЄС» вони володіють прямою дією та не потребують додаткових заходів для імплементації в національне законодавство» [34].

Серед правової системи ЄС ще можна виділити один правовий акт вторинного «acquis ЄС», який наділений прямою дією, а саме – рішення. У статті 288 вказується, що «рішення є обов'язковим у всіх своїх елементах. Якщо рішення визначає тих, кому воно адресовано, воно є обов'язковим лише для них». В більшості випадків вони адресовані юридичним та фізичним особам [15].

Відмінність між регламентом і рішенням заключається в тому, що регламент чітко передбачає можливість застосування принципу прямої дії, зі свого боку чітко визначений принцип прямої дії щодо рішення не передбачає

жоден правовий акт інститутів ЄС. З огляду на це, можна дійти висновку, що можливість прямої дії рішень сформувалась під впливом правотворчої практики Суду ЄС.

Суд ЄС у справі 9/70 «Franz Grad проти Finanzamt Traunstein» вирішував для кого рішення є обов'язковим у повному обсязі, а також чи можуть на зобов'язання, встановлені рішенням, посилатися лише інститути чи таке право можуть здійснювати усі, хто зацікавлений у виконанні цього зобов'язання. У підсумку, Суд дійшов до висновку, що рішення може мати пряму дію у випадку, якщо це потрібно для захист прав, наданих громадянам ЄС [21].

Отже, правова природа рішення полягає в тому, що це індивідуальний акт, який адресований певному суб’єкту, ті норми, які були ухвалені в рішенні у подальшому використовуються у національному суді.

Наступним правовим актом інститутів ЄС, завдяки якому здійснюється зближення національного права держав-членів з «acquis ЄС», виступає – директива. У статті 288 ДФЄС зазначено, що «директива є обов’язковою щодо результату, якого необхідно досягти, для кожної держави-члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів» [15]. У цьому випадку держава згідно до конституційних процедур визначає спосіб включення директиви у національний правопорядок.

В даний час багато уваги приділяється директивам. Багато держав-членів ЄС стикаються з труднощами при імплементації директив, незважаючи на зобов'язання їх виконувати. Національні органи докладають певних зусиль аби імплементувати директиви у національний правопорядок своєї держави. Для цього вони можуть ухвалити різного роду нормативно-правові акти, урядові розпорядження, в яких будуть міститись положення даних директив.

Імплементація директив ЄС в національне законодавство держав-членів ЄС відбувається внаслідок двоетапного процесу. Для початку Європейський парламент, Рада Європейського Союзу або Європейська комісія приймають директиву ЄС. Далі роль надається державним органам, які приймають

відповідні національні-правові акти, і таким чином імплементують положення директиви у національне законодавство [35].

Проблема імплементації директив та використання законодавства ЄС існує вже довгий час. У кожній директиві визначений кінцевий термін, до якого держави-члени ЄС повинні імплементувати її положення у своє національне законодавство та повідомити про це Європейську Комісію. Комісія зі свого боку також допомагає державам у процесі імплементації всього «acquis ЄС».

Інститути ЄС та держави-члени домовились у 2011 році, що будуть повідомляти Європейську Комісію про національні заходи щодо імплементування директив та надавати документи, відповідно до яких транспонували директиви у своє законодавство. Європейська Комісія може попросити державу подати ці «пояснювальні документи» у будь-який момент.

Щороку Європейська Комісія складає щорічний звіт про моніторинг застосування законодавства ЄС у відповідь на запити Європейського Парламенту. Останній звіт, який подала Європейська Комісія датується 31 липня 2020 року за попередній звітній 2019 рік. Цей звіт розкриває сучасні тенденції щодо імплементації законодавства ЄС та які можуть настати наслідки, якщо не буде вчасно імплементовано законодавство ЄС.

Держави-члени та Європейська Комісія розділяють відповідальність за забезпечення дотримання законодавства ЄС. Відповідно до принципу щирої співпраці, викладеного в частині 3 статті 4 Договору про Європейський Союз, вони повинні «у повній взаємоповазі допомагати один одному у виконанні завдань, що випливають з Договорів» [6].

Ефективна імплементація директив ЄС має велике значення для громадянина ЄС, оскільки директива має на меті покращення сфер діяльності ЄС. Окрім цього, вчасна імплементація директиви відіграє важливу роль для бізнесу, щоб забезпечити рівні умови для внутрішнього ринку [36].

Відповідно до підходу ефективної імплементації директив, Європейська Комісія розробила низку інструментів, що допомагають державам-членам

правильно та вчасно транспонувати, застосовувати та імплементувати законодавство ЄС. Сюди входять керівні документи, плани імплементації, експертні групи, пояснювальні документи, проведення тренінгів, організація семінарів та проведення зустрічей. Деякі з цих інструментів використовуються для уникнення порушення законодавства ЄС, тоді як інші призначені для вчасної імплементації законодавства ЄС. Європейська Комісія часто використовує комбінацію цих інструментів для вирішення проблем та сприяння дотриманню законодавства ЄС.

Пояснювальні документи, які подають держави, відіграють важливу роль, дозволяючи Комісії зрозуміти, як держави транспонують директиви ЄС. Вони допомагають полегшити моніторинг дотримання законодавства, без цих документів Європейська Комісія потребувала б значних ресурсів та численних контактів з національними органами влади для відстеження методів імплементації у всіх державах-членах. Часто заходи щодо імплементації повинні входити в складну правову базу.

За 2019 рік було прийнято Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу 66 директив. З них Європейська Комісія просила розтлумачити 26 директив. Протягом 2019 року держави-члени ЄС повинні були транспонувати 42 директиви. Вони зобов’язались подати пояснювальні документи щодо 36 директив. Загалом до Європейської Комісії було подано 238 пояснювальних документів.

Дев'ять з тридцяти шести директив, щодо яких держави-члени зобов'язалися надавати пояснювальні документи 2019 рік стосувалися навколишнього середовища. Європейська Комісія отримала наступні пояснювальні документи:

- одна держава надала два пояснювальних документа до Директиви 2011/65/ЄС щодо обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні [37].
- три держави надали три пояснювальних документа про внесення змін з метою адаптації до науково-технічного прогресу Додатку III до

Директиви 2011/65/ЄС щодо винятку для деяких електричних та електронних компонентів, що містять свинець у склі або кераміці [38].

- три держави надали три пояснювальних документа до Директиви 2018/737/ЄС щодо звільнення від свинцю у припої для пайки до оброблених наскрізних отворів дискоїдальних і площинних керамічних багатошарових конденсаторів [39].
- три держави надали три пояснювальних документа до Директиви 2018/738/ЄС щодо звільнення від елементів потенціометра на основі металокераміки [40].
- три держави надали три пояснювальних документа до Директиви 2018/739/ЄС щодо винятку для свинцю як легуючий елемент у сталі [41].
- три держави надали три пояснювальних документа до Директиви 2018/740/ЄС щодо звільнення від свинцю як легуючий елемент в алюмінію [42].
- три держави надали три пояснювальних документа до Директиви 2018/741 щодо звільнення від свинцю як легуючий елемент у міді.
- три держави надали три пояснювальних документа до Директиви 2018/742 щодо звільнення від припої з високою температурою плавлення.

Ще чотири з тридцяти шести директив стосуються сфери правосуддя та споживачів. Європейська Комісія отримала наступні пояснювальні документи:

- тринадцять держав подали двадцять сім пояснювальних документів до Директиви 2016/800/ЄС про процесуальні гарантії для дітей, які є підозрюваними або обвинуваченими особами у кримінальному провадженні.
- сім держав подали дванадцять роз'яснювальних документів щодо Директиви 2016/1919/ЄС про правову допомогу підозрюваним та обвинуваченим у кримінальному провадженні та особам, про які вимагається в рамках європейського ордера на арешт.

- шістнадцять держав подали двадцять три пояснювальних документа до Директиви 2017/828 щодо заохочення довгострокової участі акціонерів.
- одинадцять держав подали тринадцять пояснювальних документів до Директиви 2017/1371/ЄС про боротьбу з шахрайством щодо фінансових інтересів Союзу за допомогою кримінального права.

Окрім того, шість директив стосувались транспорту. Одна директива стосувалась фінансових послуг. Ще одна директива стосувалась клімату. Також було прийнято три директиви у галузі охорони праці.

Комісія вважає, що нинішня структура забезпечує достатню гнучкість у використанні пояснювальних документів. На жаль, у 2019 році не у всіх випадках держави-члени виконали свої зобов'язання надати пояснювальні документи разом із національними заходами щодо імплементації законодавства ЄС в їх правовий порядок.

Якщо держава-член ЄС не повідомляє про заходи щодо імплементації положення директив, або не виправляє підозру про порушення законодавства ЄС, Європейська Комісія може розпочати офіційну процедуру про порушення. Процедура виконує низку етапів, викладених у договорах ЄС, кожен з яких закінчується офіційним рішенням:

1. Комісія надсилає офіційний лист із запитом на отримання додаткової інформації до відповідної держави, яка повинна надіслати детальну відповідь протягом певного періоду.

2. Якщо Комісія дійде висновку, що держава не виконує своїх зобов’язань за законодавством ЄС, вона може надіслати мотивований висновок: офіційний запит на дотримання законодавства ЄС. Це пояснює, чому Комісія вважає, що держава порушує законодавство ЄС. Європейська Комісія також просить державу повідомити про вжиті заходи протягом певного періоду.

3. Якщо країна все ще не виконує вимоги, Комісія може прийняти рішення передати справу до Суду ЄС.

4. Якщо країна ЄС не вчасно повідомляє про заходи, що реалізують положення директиви, Комісія може попросити суд призначити покарання.

5. Якщо Суд ЄС виявить, що країна порушила законодавство ЄС, національні органи влади повинні вжити заходів для виконання рішення Суду.

Існує чотири основних типи порушень законодавства ЄС:

1) неповідомлення: держава-член не повідомляє Комісію вчасно про свої заходи щодо транспонування директиви;

2) невідповідність: Комісія вважає, що законодавство держави-члена не відповідає вимогам директив ЄС;

3) порушення Договорів, регламентів або рішень: Комісія вважає, що законодавство держав-членів не відповідає вимогам Договорів, регламентам ЄС або рішенням;

г) неправильне застосування: законодавство ЄС застосовується неналежним чином або взагалі не застосовується національними органами влади.

Порушення можуть бути виявлені власними розслідуваннями Європейської Комісії або через скарги або клопотання представників громадськості, підприємств, неурядових та інших організацій.

Європейська Комісія зареєструвала 3525 нових скарг у 2019 році. Трьома державами-членами, щодо яких Комісія отримала найбільше скарг, були Іспанія, Італія та Німеччина.

- Іспанія: 542 скарги, особливо у зв’язку з: правосуддям (243 скарги); навколишнім середовищем (70 скарг); та працевлаштуванням (64 скарги);
- Італія: 375 скарг, в основному пов’язаних з промисловістю, підприємництвом (90 скарг); працевлаштуванням (61 скарга); та оподаткуванням та митниці (53 скарги);
- Німеччина: 319 скарг, більшість із них стосуються: навколишнього середовища (106 скарг); правосуддя (63 скарги); промисловість, підприємництво (40 скарг).

Цікавим фактом щодо дій директив є те, що у прецедентній практиці Суду Європейського Союзу існують рішення щодо прямої дії директиви, але обмеженої. Прикладом може слугувати справа C-334/92 «Teodoro Wagner Miret v Fondo de Garantía Salarial». Суд ЄС дійшов до висновку, що «фізичній особі можна посилатись на будь-які акти, видані інститутами ЄС. Директива 80/987 повинна застосовуватись до всіх працівників. Дані права не стосуються лише категорій працівників, перелічених у Додатку до Директиви» [43]. Отже, це було перше рішення Суду ЄС, в якому зазначалась пряма дія директиви.

У справі 26/62 «Van Gend en Loos», Суд використав вираз «пряме застосування», а не «пряма дія» у тому сенсі, що громадяни держав-членів можуть на основі цієї статті вимагати захист своїх прав, які національний суд повинен захищати. Таким чином, поняття набуває цілком конкретного виміру, що фізичні особи можуть бути прямими адресатами положень правового порядку ЄС, які надають їм чітко визначені права. Це можна вважати вузьким значенням принципу прямої дії порівняно з більш широким. Принцип прямої дії повинен мати чіткий, безумовний характер норми, яка не повинна бути доповнена наступним законодавством [20].

Ще є одне цікаве рішення Суду ЄС по справі 148/78 «Criminal proceedings against Tullio Ratti». Було вирішено, що «директива може мати пряму дію лише тоді, коли закінчився крайній термін для її транспонування» [44].

Аналіз вертикальної прямої дії директив з часом зазнав змін під впливом прецедентної практики. З одного боку Суд ЄС стверджує, що фізичні особи можуть посилатись на дії директив задля відстоювання власних інтересів, з іншого – так відбувається не у всіх ситуаціях.

Вертикальна пряма дія «acquis ЄС» застосовується, коли спір виникає між приватним суб'єктом та державою-членом ЄС. У випадку порушення державою-членом ЄС наданих прав приватному суб'єкті, і такі права особа бажає захистити в національних судах. Горизонтальна пряма дія застосовується, коли особі дозволяється посилатись на «acquis ЄС» в

національних судах держав-членів ЄС, і його права були порушені такою ж особою [45, с. 45].

Переглянувши прецедентне право, можна зробити висновок, що Суд спроможний тлумачити норми застосування директиви ЄС за власною ініціативою. Суд ЄС проявив бажання розтлумачити розмежування вертикальної та горизонтальної дії. Свобода діяльності Суду виражається у сфері здійснення впливу на національне право.

Що стосується інших нормативно-правових актів інститутів ЄС, то вони не мають обов'язкової сили. «Рекомендації - це не зобов'язуючі акти, за допомогою яких Європейський Союз має на меті досягнення певних цілей без накладення обов'язкової законодавчої бази. Рекомендації можуть стосуватися як політики ЄС, так і окремих держав-членів. Рекомендації можуть ухвалюватися в окремих випадках, задля цілі реалізації приписів установчих документів або актів інститутів ЄС (стаття 292 ДФЄС)» [15]. Висновки являють собою форму викладення офіційної позиції інститутів ЄС.

2.3. Механізм застосування принципу прямої дії «acquis ЄС»

У доктрині правової системи Європейського Союзу було сформовано базові принципи на основі яких здійснюється регулювання відносин, які реалізуються в рамках правової системи Європейського Союзу. Важливе місце посідає Суд ЄС, у результаті своєї правотворчої діяльності, внаслідок якої вироблено основоположні засади функціонування ЄС. Доктрини верховенства права Європейського Союзу та прямої дії права Європейського Союзу засновані на компетенції ЄС. Вони забезпечують ефективний процес дії та функціонування норм «acquis ЄС» в національних правопорядках держав-членів.

Принцип прямої дії стосується здатності громадян держав-членів ЄС захищати права, надані з норм законодавства ЄС, безпосередньо в національних судах. Іншими словами, якщо положення договору, регламенту

чи директиви ЄС задовольняють вимоги щодо безпосередньої ефективності, національні суди повинні забезпечувати захист прав, які містяться в даному положенні. Отже, громадянам держав-членів немає необхідності звертатися до Суду Європейського Союзу для розгляду своїх справ, якщо можна звернутись в національний суд.

Перш ніж досліджувати механізм застосування принципу прямої дії «acquis ЄС», потрібно визначити, що являє собою «принцип прямої дії». Принцип прямої дії права «acquis ЄС» представляє собою здатність наділяти фізичних і юридичних осіб суб'єктивними правами і обов'язками, які підлягають судовому захисту у національних судах. Деякі європейські науковці розрізняють два поняття «пряма дія» та «пряме застосування».

При цьому наголошується, що поняття «пряме застосування» стосується «acquis ЄС» , яке не потребує додаткових заходів для імплементації норм у національний правопорядок держав-членів ЄС. Але це не виключає можливості, що до такого роду «acquis ЄС» може знадобитися імплементація в національне право, для повного та ефективного функціонування.

Установчі договори, акти інститутів ЄС, які утворюють «acquis ЄС» можуть містити принцип прямої дії. Дослідники міжнародного права під поняттям «норми прямої дії» мають на увазі норми, які не потребують додаткових ухвалень нормативно-правових актів задля імплементації національними органами («direct applicability») [46].

Принцип прямої дії слід тлумачити як принцип, який дозволяє особам миттєво застосовувати право ЄС перед національними та європейськими судами. Важливо зазначити, що вчення про пряму дію стосується лише певних правових актів, і покладатись на нього можливо лише за певних умов. Визначення принципу прямої дії, як уже було мною зазначено можна прослідкувати у рішенні Суду ЄС по справі «Van Gend en Loos» 1963 року [20].

Аналіз даної справи встановив критерії щодо застосування принципу прямої дії. Критерії виражаються у таких вимогах:

1. Норма права ЄС має бути досить чітко та ясно прописана для того, щоб до неї був застосований принцип прямої дії.

2. Норма права ЄС повинна мати вичерпний характер, що у свою чергу не вимагає ухвалення додаткових нормативно-правових актів задля імплементації в національне законодавство.

3. Незалежність від наступних дій від інститутів ЄС та держав-членів ЄС.

За період своє діяльності Суд визнав багато положень «acquis ЄС», які можуть мати принцип прямої дії, зокрема це положення про вільний рух товарів (стаття 28, 30, 34-35 ДФЄС) [15], про працівників (стаття 45 ДФЄС) [15], право на заснування (стаття 49 ДФЄС), свобода надання послуг (стаття 56 ДФЄС) [15], рух капіталів та платежів (стаття 63 ДФЄС) [15], конкуренція на внутрішньому ринку (стаття 101, 102) [15], принцип рівної оплати працівникам чоловічої та жіночої статі (стаття 157) [15]. Ці права використовують принцип прямої дії, і можуть застосовуватись індивідами у національних судах [47, с. 251].

Таким чином, застосування прямої дії не залежить від існування норми, яка прямо передбачає надання права фізичним особам (це значно зменшить кількість угод, що мають пряму дію, оскільки міжнародні угоди дуже рідко передбачають такі права), але залежить від угоди, яка відповідає двом критеріям: структурі та характеру угоди.

Принцип прямої дії можна застосувати, якщо ціль та сфера застосування та глобальний аналіз норм права ЄС, встановленої «acquis ЄС», можуть призвести до висновку, що сама норма «передбачала» створення індивідуальних прав для кожного громадянина ЄС.

Рішення Суду ЄС щодо умов прямої дії можна знайти у справі 43/75 «Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena». У цьому випадку Суд ЄС заявив, що «стаття 119 Договору про заснування Європейського економічного співтовариства має характер прямої дії. Була застосована стаття 157 ДФЕС, яка стверджувала: «Кожна держава-член

повинна забезпечити застосування принципу однакової оплати праці працівників чоловічої та жіночої статі за рівну роботу або роботу однакової вартості» [48]. У даному випадку Суд ЄЄ встановив, що існують два різновиди прямої дії «acquis ЄС»: вертикальна пряма дія та горизонтальна пряма дія.

Основна частина судової практики щодо прямої дії до останнього десятиліття стосується (за винятком угод ГАТТ та СОТ) угод, що створюють тісні зв'язки (асоціація, угода про співробітництво) між ЄС та його партнерами.

Під час аналізу принципу прямої дії важливо посилатися на моністичну та дуалістичну системи права, а також на різницю між вертикальними та горизонтальними ефектами. У першій ситуації надзвичайно важливо зрозуміти, що право ЄС є частиною внутрішнього законодавства і застосовується безпосередньо до нього. Коротше кажучи, у моністичному підході як внутрішнє, так і міжнародне право є частиною однієї правової системи. З іншого боку, дуалістичний підхід визначає внутрішнє та міжнародне право як дві окремі правові системи. Для імплементації нових міжнародних актів чи нормативних актів має бути передбачена спеціальна процедура імплементації.

Під час своєї правотворчої практики у вищезгаданих справах Суд ЄС розглянув критерії, яким мають відповідати «acquis ЄС» задля застосування принципу прямої дії в державах членах.

На мою думку, така неоднорідність щодо принципу прямої дії є дещо негативною у правовій системі Європейського Союзу. По-перше, за період існування міжнародної організації її правовий доробок налічує близько тисячі нормативно-правових актів, частину з яких держава повинна імплементувати. Окрім того, національне законодавство не повинно суперечити законодавству Європейського Союзу. По-друге, якщо ЄС встановив, що директиви не мають прямої дії, то винятки мають бути зазначені у самому документі, для ефективності імплементації. Адже, існують багато випадків, коли держави у

зазначений строк не встигають імплементувати вторинне законодавство «acquis ЄС», тим самим втрачаючи ефективність самих норм.

Одними з важливих справ Суду ЄС, що пояснюють принцип прямої дії були справи «Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland and The Queen v Secretary of State for Transport», де потрібно було встановити чи мають право фізичні особи подавати позов проти держав-членів у тому разі, коли було порушено положення прямої дії.

Застосування принципу, відповідно до якого держави-члени зобов'язані компенсувати збитки та шкоду, заподіяну фізичним особам за порушення «acquis ЄС», за яке вони можуть нести відповідальність, не можна відкидати, якщо порушення стосується положення прямої дії.

Суд зазначив, що «право фізичних осіб покладатися на безпосередньо діючі норми прямої дії перед національними судами є лише мінімальною гарантією, і саме по собі недостатнє для забезпечення повної та цілісної імплементації законодавства ЄС. Це право, метою якого є забезпечення того, щоб норми прямої дії законодавства ЄС мали перевагу над національними нормами законодавства, не може в кожному разі забезпечити фізичним особам переваги прав, наданих їм законодавством ЄС, і, зокрема, уникнення їх порушення державами-членами ЄС» [49].

Отже, Суд ЄС надав вичерпну відповідь щодо компенсації за завдані збитки в разі порушення прав, що виникають у фізичних осіб із положень «acquis ЄС», що мають пряму дію у національних правових системах держав-членів [49].

На мій погляд, за період існування принципу прямої дії важливу роль відіграв саме Суд ЄС. Підтримання принципу гарантує підтримання правопорядку взаємодії законодавства ЄС та національного законодавства. Однак, з першого рішення, який закликав «доктрину прямої дії» минуло вже майже 60 років, ця справа надалі займає важливе місце серед прецедентної практики ЄС. За цей період законодавство ЄС збільшилось в обсязі, були прийняті нові акти «acquis ЄС». Сьогодні питання прямої дії ЄС у

національних судах стикається з ще одним великим викликом: невизначеністю щодо застосовності законодавства ЄС. Останнім часом це питання було особливо помітним та напруженим у галузі захисту основних прав. З одного боку, питання полягає у прямій дії положень законодавства ЄС, що захищають основні права. Це справді стало більш гострим питанням, оскільки Хартія ЄС набула тієї ж юридичної сили, що і Договір про Європейський Союз, і Договір про функціонування Європейського Союзу, так би мовити закріплюється в правовому середовищі ЄС.

Відповідно до статті 51(1) Хартії ЄС, «положення Хартії адресуються інститутам та органам Європейського Союзу при дотриманні принципу субсидіарності, а також до держав-членів виключно у випадках застосування ними права Європейського Союзу» [16]. Суд у справі 617/10 «Åklagaren v Hans Åkerberg Fransson» дійшов до висновку, що права гарантовані правовим порядком Європейського Союзу, застосовуються у всіх ситуаціях, що регулюються законодавством Європейського Союзу, але не за межами таких ситуацій. Отже, пряма дія Хартії має лише місце у тому разі, коли захист прав стосується між Європейським Союзом та державою-членом.

Ці міркування відповідають тим, що лежать в основі статті 6 (1) Договору про Європейський Союз, згідно з якою положення Хартії ЄС не повинні жодним чином розширювати повноваження Європейського Союзу, як визначено в Договорах. Аналогічно, Хартія ЄС, відповідно до статті 51 (2), не поширює принцип прямої дії права Європейського Союзу за межі повноважень Європейського Союзу [50].

РОЗДІЛ 3
ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ТРЕТІХ КРАЇН ДО «ACQUIS ЄС»

3.1. Способи імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки третіх країн

Європейський Союз – одна з найбільш авторитетних та впливових міжнародних організацій сьогодення. За період свого існування, ЄС приділяє особливу увагу співробітництву з третіми країнами, особливо в економічній сфері. Відповідно до статті 217 Договору про функціонування Європейського Союзу «Союз може укладати угоди з однією або більше третіми країнами або міжнародними організаціями, що запроваджують асоціацію, включаючи взаємні права та обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури» [15]. Отже, зовнішня політика ЄС направлена на підписання угод, що врегульовують відносини асоціації з третіми країнами. Зазвичай, це розвинені країни, країни, що розвиваються.

Європейський Союз підписує міжнародні угоди з третіми країнами, що регламентуються статтями 216-219 Договору про функціонування Європейського Союзу. Зокрема існують такі види угод: «галузеві угоди про співпрацю, торговельні угоди, угоди про партнерство і співробітництво, угоди про асоціацію» [15].

У Договорі про Європейський Союз зазначено, що «будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі» [6]. Як наслідок, країна повинна виконати для цього перелік вимог.

Основні вимоги для третіх країн, які планують приєднатись до ЄС, знайшли свою реалізацію у Копенгагенських критеріях. Критерії були схвалені на засіданні Європейської Ради в Копенгагені в 1993 р., і тому їх

називають «Копенгагенські критерії». Країни, які бажають приєднатися, повинні дотримуватись:

- політичних критеріїв: стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини, повагу та захист меншин;
- економічних критеріїв: функціонуюча ринкова економіка та спроможність протистояти конкуренції та ринковим силам;
- адміністративної та інституційної спроможності ефективно застосовувати «acquis ЄС» та здатність брати на себе зобов'язання щодо членства [51].

Третій критерій, як свідчить практика, найважчий для реалізації. На початку розширення ЄС було сформовано 31 критерій членства, кожен з яких відповідав одному з 31 розділів «acquis ЄС». З часом кількість критеріїв збільшилась, і становить на даний момент – 35 розділів «acquis ЄС».

Виконання вимог є вирішальним аспектом для третіх країн, і передбачає не тільки імплементацію «acquis ЄС» у національний правопорядок. Отже, для того, щоб стати повноцінним членом Європейського Союзу державі потрібно виконати певний перелік умов, однією з яких – імплементація «acquis ЄС». Даний процес досить трудомісткий, і потребує часу для реалізації. Звідси виникає питання: які існують способи імплементації «acquis ЄС» у національний правопорядок третіх країн?

Так, Р. Петров розділяє два способи імплементації – матеріальний та процесуальний. До матеріальних способів він відносить: «гомогенність, зближення законодавства, взаємне визнання стандартів і законодавства» [11]. До процесуальних способів: «формальну/неформальну участь у законодавчих процедурах ЄС, обмін інформацією, а також технічне та фінансове сприяння з боку ЄС» [11].

Окрім цього, розрізняють динамічний «acquis ЄС» та фіксований «acquis ЄС», різниця даних норм полягає у змісті норм правової системи ЄС. Насамперед, імплементація фіксованого «acquis ЄС» заключається в тому, що

треті країни імплементують зафіксовані норми, на період підписання угоди. Однак зміст фіксованого «acquis ЄС» з часом може змінитись, тому не завжди норми, які імплементує держава є стабільними. Зміст фіксованого «acquis ЄС» міститься в тексті угоди або в додатках до них, які пізніше стають частиною правової системи держав-членів ЄС та третіх країн.

Аналіз міжнародних угод ЄС з третіми країнами передбачає використання матеріальних і процесуальних способів імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки третіх країн. Що правда, то вони застосовуються окремо, не доповнюючи один одного. З одного боку – це не ефективно, адже для швидкої гармонізації потрібно використати майже всі способи імплементації. З іншого боку – це приносить свою користь, справа в тому, що «acquis ЄС» знаходиться у постійному доповненні, і потребує стабільних методів імплементації.

На мою думку, найкращий аналіз способів імплементації слід проводити на прикладі з практики вже держави-члена, яка виконала всі критерії та імплементувала «acquis ЄС» у національний правопорядок. Останньою державою, яка вступила в ЄС – Хорватія.

1 липня 2013 року Хорватія стала повноправним членом Європейського Союзу з усіма правами та обов'язками, що випливають з цього членства, а певні повноваження були передані установам Європейського Союзу відповідно до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу.

Переговори про приєднання тривали приблизно шість років. Ці шість років Хорватія була зосереджена на імплементації 35 розділів «acquis ЄС», динамічної сукупності норм законодавства ЄС. Вступ до ЄС зумовлений прийняттям усіх норм, завдяки яким функціонує Європейський Союз, його інституційний устрій, імплементація законодавства ЄС. До вагомих елементів «acquis ЄС» відносяться: «первинні джерела – установчі договори; вторинні джерела – регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки; інші

джерела права – рішення Суду ЄС, загальні принципи права, міжнародні договори» [15].

Європейська Комісія у своєму Висновку щодо подання заявки Хорватії на членство в Європейському Союзі зазначила, що «Хорватія, країна з вищим середнього рівня доходу, має стабільно функціонуючі демократичні інститути, опозиційні політичні партії відіграють важливу роль у діяльності країни. Хорватія характеризується функціонуючою ринковою економікою та відносно високими темпами зростання ВВП у період відновлення після рецесії в 1999 р. До 2004 р. Хорватія мала чималий ступінь макроекономічної стабільності, добре освічену робочу силу та високорозвинений банківський сектор» [53].

Комісія дійшла висновку, що Хорватія має сприятливу вихідну точку для початку процесу переходу до вступу, незважаючи на проблеми із правосуддям, високий торговий баланс та дефіцит поточного рахунку, а також неоднозначні результати у таких сферах, як безробіття, приватизація та домінування держави в певних сфери економіки.

Хорватія зможе взяти на себе інші зобов'язання щодо членства в середньостроковій перспективі, за умови, що будуть докладені значні зусилля для приведення її законодавства у відповідність з «acquis ЄС», а також забезпечення механізму імплементації та застосування «acquis ЄС». Однак повна відповідність законодавству ЄС у галузі охорони навколишнього середовища може бути досягнута лише в довгостроковій перспективі, що вимагатиме збільшення рівня інвестицій.

Гармонізація національного законодавства країни з «acquis ЄС» вже прогресувала в очікуванні ефективності «Угоди про стабілізацію і асоціацію між Республікою Хорватія, з однієї сторони, та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, з іншої сторони» [54].

Хорватія досить швидко відреагувала на рекомендації, які надала Європейська Комісія для узгодження законодавства з «acquis ЄС». Процес імплементації законодавства відбувався у тісному співробітництві державного

управління з підготовки законопроєктів і Парламенту Хорватії при ухвалені законодавчої бази. Для більшої ефективності імплементації «acquis ЄС» Парламент Хорватії створив Комітет європейської інтеграції з моніторингу процесу узгодження законодавства у 2002 році.

На додаток до збільшення кількості глав, на основі яких Хорватії та наступним державам-кандидатам потрібно було вести переговори, Комісія запровадила орієнтири відкриття та завершення - після початку переговорів про приєднання з Хорватією.

Орієнтовні показники відкриття - це умови, які необхідно виконати насамперед перед початком переговорів. Вони стосуються сфер, де фаза відбору свідчить про необхідність значних зусиль для досягнення узгодження з «acquis ЄС», наприклад, відсутність основного законодавства.

Основним завданням «показників відкриття» є виявлення відмінностей національного законодавства Хорватії до кожного розділу «acquis ЄС». Аналізуючи відмінності, Європейська Комісія надає висновок про подальшу змогу Хорватії повністю імплементувати «acquis ЄС» та визначають чи ця країна може стати повноправним членом ЄС.

«Показники завершення» - це умови, які необхідно виконати, перш ніж можна буде завершити переговори кожного розділу. Переговори вважаються завершеними лише після закриття та затвердження Європейською Радою всіх 35 розділів. Зміст розділів «acquis ЄС» включав такі питання: « Вільний рух товарів, свобода пересування робітників, право на заснування та свобода надання послуг, вільний рух капіталу, державні закупівлі, закон про компанії, закон про інтелектуальну власність, політика конкуренції, фінансові послуги, інформаційне суспільство та ЗМІ, сільське господарство та розвиток, безпека харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика, рибальство, транспортна політика, енергія, оподаткування, економічна та грошова-кредитна політика, статистика, соціальна політика та зайнятість, підприємницька та промислова політика, трансєвропейські мережі, регіональна політика та координація структурних інструментів, судова влада

та основні права, справедливість, свобода та безпека, наука та дослідження, освіта та культура, навколишнє середовище, захист споживачів та здоров'я, митний союз, зовнішні зв'язки, зовнішня політика, безпека та оборона, фінансовий контроль, фінансові та бюджетні положення» [54].

Орієнтовні показники, які є законодавством, планами дій, внутрішніми процедурами чи конкретними діями щодо впровадження, покликані забезпечити чітке керівництво та основу для реформ, а також дозволити ЄС посилити моніторинг прогресу держав-кандидатів. З 35 розділів «acquis ЄС», Хорватія мала 23 початкові контрольні показники в 11 розділах та 104 завершальні контрольні показники в 31 розділі. Більшість показників мали підкатегорії, і Хорватія підрахувала, що країна повинна виконати загалом 400 умов.

Проте Комісія зазначила у своїй оцінці здатності Хорватії взяти на себе зобов'язання щодо членства, що «acquis ЄС» стає більш обтяжливим і представляє більший виклик для майбутніх вступів, ніж це було в минулому» [53].

Європейська Комісія у своєму повідомленні до Європейського Парламенту та Ради в 2001 році щодо кодифікації «acquis ЄС» підрахувала, що ««acquis» налічує понад 80 000 сторінок Офіційного віснику ЄС, і очікується, що вони зростатимуть приблизно до 5000 сторінок на рік» [55]. Кожного разу, коли держава-кандидат претендує на вступ до ЄС, необхідно скласти перелік усіх підзаконних актів, що входять до складу «acquis ЄС». У минулому це виявилося важким завданням для Ради та Комісії, але цей перелік є дуже важливим, оскільки він створює основу для робочої програми консолідації та кодифікації «acquis ЄС», а також для перекладу «acquis ЄС» на мови країни-кандидата. Для ефективного вирішення проблем, пов'язаних з відсутністю правової безпеки та недостатньою прозорістю, цей список потрібно постійно переглядати та оновлювати.

Крім того, Комісія чітко дала зрозуміти, що вступ Хорватії до ЄС залежить від її здатності імплементувати «acquis», оскільки приведення

національного законодавства у відповідність з «acquis ЄС» є необхідною, але недостатньою умовою для виконання зобов'язань щодо членства в ЄС.

Директиви вимагають від держав-членів досягнення певних результатів, але не диктують точних засобів досягнення результатів, тим самим доводячи гнучкість у процесі реалізації законодавства ЄС. Держави-кандидати зобов'язані змінити своє законодавство з метою імплементації директив, якщо національне законодавство не відповідає нормам ЄС, у процесі, який називається транспозицією.

У Хорватії приведення у відповідність з «acquis ЄС» вимагало швидких змін для національного законодавства, а також прийняття нових законів. Це спричинило значне навантаження на хорватський законодавчий апарат. Обсяг роботи був значно великим, Парламент Хорватії намагався впоратися з обмеженим часом для ухвалення нових законодавчих актів.

Зрештою, уряд Хорватії вирішив імплементувати директиви ЄС майже дослівно, що призвело до швидкого транспонування директив у хорватське законодавство. Хоча цей підхід і послужив підтримці процесу реформ, але він призвів до менш досконалого імплементування в деяких сферах, які потребують певної корекційної роботи після вступу.

По-перше, порівняно деякі нормативні директиви ЄС, які були імплементовані в національне законодавство, не відповідали хорватській цивільно-правовій традиції.

По-друге, швидкість імплементації також вплинула на узгодженість між різними місцевими законами та законодавством ЄС. Було вирішено відокремити проблеми, які необхідно було вирішити, щоб імплементація директив була ефективною:

- Уточнення: деякі сфери діяльності Директив ЄС є загальними та можуть по-різному тлумачитися. Тому до національного законодавства потрібно додати більше деталей для полегшення впровадження.

- Послідовність: різні термінології та визначення тих самих термінів існують у національному праві Хорватії. Це призвело до суперечливих вимог, які потребували удосконалення хорватського законодавства.
- Прогалини: зрозуміло, що в директивах ЄС прямо не вказано засоби правового захисту щодо недотримання, яке входить до сфери національного законодавства. Пряме транспонування законодавства ЄС створило прогалини в законодавстві Хорватії щодо санкцій за невиконання норм, які вказуються в «acquis ЄС».

Для реалізації курсу на європейську інтеграції Хорватія прийняла першу «Національну програму інтеграції Республіки Хорватії в ЄС на 2003 року» [56]. Національна програма Республіки Хорватія щодо вступу до Європейського Союзу в першу чергу була спрямована на виконання взятих на себе зобов'язань та розробку керівних принципів для здійснення всіх реформ, які стоять перед Республікою Хорватія на цьому шляху. Однак водночас він служить орієнтиром, за допомогою якого уряд Республіки Хорватія реалістично оцінює свої можливості та здатність хорватського суспільства в цілому реалізувати все, що передбачає пристосування до критеріїв ЄС. Цей документ встановлює оцінку, керівні принципи та завдання динамізувати всі відповідні заходи, щоб Республіка Хорватія була готова до повноправного членства в ЄС [56]. У додатку «Хорватського плану зближення» було передбачено ухвалення 83 законів, з метою сприяння імплементації 13 розділів «acquis ЄС» в національний правопорядок Хорватії [57].

Кожного року держава-кандидат ухвалювала програму зближення із законодавством ЄС, звітувалась перед Європейською Комісією про план виконаних імплементацій «acquis ЄС». На шляху до Європейського Союзу в Хорватії стояли перешкоди, котрі вона змогла подолати. Хорватія пройшла через реформування власного законодавства, хоча це був досить тяжкий процес.

Аналізуючи процес імплементації, можна виділити механізм, який включає в себе велику сукупність правових та інституційних засобів задля

гармонізації. У даному випадку, Хорватія обрала прийняття національно-правових актів, які дослівно імплементують «acquis ЄС».

Важливо зазначити, що Хорватія реалізувала значні законодавчі, адміністративні та інституційні зміни у всіх сферах діяльності ЄС, незважаючи на значні обмеження в часі, великий обсяг роботи та обмежені технічні, людські та фінансові ресурси. В результаті вона реалізувала всі розділи «acquis ЄС» та завершила останні переговори щодо 35 розділу у червні 2011 року майже шість років після початку переговорів про вступ.

На тлі дослідження імплементації «acquis ЄС» для вступу, постало актуальним питання щодо законодавства держави, яка вийшла з Європейського Союзу. Тривалий та безпрецедентний процес виходу Великої Британії зі складу держав-членів Європейського Союзу завершився 31 січня 2020 року. Отже, станом на 31 січня 2020 року Велика Британія більше не підпадала під дію договорів ЄС, оскільки вона більше не була державою-членом ЄС. Законодавство ЄС, що безпосередньо застосовується у законодавстві держав-членів ЄС, більше не застосовується до Великобританії відповідно з договорами про ЄС. Великобританія не зобов'язана цими договорами забезпечувати відповідність внутрішнього законодавства вимогам, викладеним у директивах ЄС.

Натомість відносини Великої Британії з ЄС регулюються Угодою про вихід [58], міжнародним договором, який Великобританія та ЄС уклали згідно зі статтею 50 Договору про Європейський Союз. Угода про вихід має на меті виклад стандартних положень щодо належного розуміння та функціонування Угоди про вихід.

Метою Угоди про вихід 26 червня 2018 року було скасування Закону про Європейські співтовариства 1972 р., який дозволив Великобританії стати членом Європейського економічного співтовариства. Окрім цього, потрібно було запровадити положення, які регулюватимуть питання на рахунок внутрішнього законодавства держави, щоб уникнути правового вакууму.

Враховуючи те, що більша частина законодавства Великої Британії надходила з «acquis ЄС».

Пізніше 23 січня 2020 року було прийнято нову Угоду про вихід з Європейського Союзу 2020, яка містила перелік поправок до попередньої Угоди 2018, а також ряд матеріальних положення. Угода виконувала дві функції:

- вносила зміни до Угоди про вихід 2018, з урахуванням «перехідного періоду» визначеного Угодою про вихід, згідно з якою Велика Британія продовжуватиме бути зобов'язаною імплементувати законодавство ЄС (незважаючи на статус третьої країни) принаймні до 31 грудня 2020 року;
- передбачала в законодавстві Великобританії положення щодо імплементації інших аспектів Угоди про вихід, включаючи положення про права громадян, фінансове врегулювання та Протокол про Ірландію та Північну Ірландію [59].

Як зазначалося вище, Угода про вихід з ЄС передбачала «перехідний період» з дати виходу Великобританії з ЄС до 23:00 31 грудня 2020 року. Цей період можна одноразово продовжити на один або два роки за взаємною згодою Великобританія та ЄС. Однак ця можливість не була використана, а термін реалізації не був продовжений.

Метою впровадження «перехідного періоду» було забезпечення періоду переговорів після офіційного виходу Великобританії з ЄС, протягом якого Великобританія та ЄС домовлялися про юридичні умови своїх подальших відносин, а уряди, державні органи, підприємства та приватні особи змогли адаптуватися до змін.

Відповідно до перехідних домовленостей, окрім участі в інститутах та структурах управління ЄС та деяких інших винятків, Великобританія ніби продовжувала залишатися державою-членом ЄС протягом усього «перехідного періоду», юридичним підґрунтям для цього була Угода про вихід.

Велика Британія залишалася частиною єдиного ринку та митного союзу ЄС, і від неї вимагали продовжувати дотримуватися чотирьох свобод руху товарів, осіб, послуг та капіталу, а також продовжувати застосовувати митний кодекс ЄС щодо імпорту до Великобританії з третіх країн. Щоб полегшити це, відповідно до Угоди про вихід, Великобританія повинна була продовжувати застосовувати більшість законодавства ЄС протягом «перехідного періоду», як ніби вона все ще є державою-членом ЄС. Було імплементовано також будь-які зміни чи доповнення до «acquis ЄС», внесені протягом «перехідного періоду».

Відповідно до Угоди про вихід, Великобританія повинна була забезпечити, щоб законодавство ЄС, яке набирає чинності у Великобританії на підставі Угоди про вихід, мало ті самі юридичні наслідки, що і в державах-членах ЄС. Це означає що:

- за певних обставин фізичні та юридичні особи можуть безпосередньо покладатися на положення Угоди про вихід з ЄС, у разі звернення з позовом до британських судів;
- законодавство ЄС повинно переважати над внутрішнім законодавством Великобританії (принцип верховенства повинен зберігатися);
- положення законодавства ЄС, що набули чинності за допомогою Угоди про вихід, повинні тлумачитися відповідно до принципів ЄС [59].

У сукупності, вищезазначені положення означали, що законодавство Великобританії продовжувало відслідковувати відповідне законодавство ЄС, як воно розвивалося протягом «перехідного періоду», і що законодавство ЄС продовжувало мати перевагу над внутрішнім законодавством під час переходу.

Збережене законодавство ЄС складалось з трьох компонентів:

- національне законодавство, яке імплементувало «acquis ЄС», або стосувалось колишніх зобов’язань перед ЄС;
- законодавство ЄС, яке безпосередньо застосовувалось у Великобританії без імплементаційного законодавства;

- інші права та принципи в законодавстві ЄС, що мали пряму дію у Великобританії. Наприклад, регламенти та рішення ЄС.

Значна частина законодавства ЄС виходить за межі цих трьох категорій, і тому не застосовується у Великобританії. Найбільш помітним видом є директиви ЄС, оскільки вони не застосовувались безпосередньо у Великобританії. Однак національне законодавство, яке їх імплементує, підпадало б під першу категорію, а конкретні права в директивах, визнаних судовою практикою такими, що мають пряму дію, - під третю.

Права за директивами ЄС зберігаються лише тоді, коли вони є такими, що визнані Судом ЄС або будь-яким судом або трибуналом у Великобританії по справі завершеній до закінчення «перехідного періоду». Збереглись також принципи прецедентної практики ЄС стосовно вищезазначених трьох категорій, які діють у законодавстві Великої Британії до дня завершення «перехідного періоду».

З 2018 по 2020 рік уряд Великобританії вніс понад 600 внутрішніх вторинних законодавчих актів, які вносили близько 80 000 поправок до законодавства ЄС. Здебільшого вони були технічними, щоб гарантувати, що збережений закон ЄС буде чітким та дієвим, якщо застосовуватиметься виключно у внутрішньому контексті Великобританії. Однак відбулися і суттєві зміни, а деякі частини законодавства ЄС були повністю скасовані. Тож важливо перевірити останню версію збереженого законодавства ЄС з урахуванням будь-яких поправок, перш ніж покладатися на нього. Ці внутрішні поправки також у більшості випадків зберігають законодавство ЄС.

Отже, існує безліч способів імплементації «acquis ЄС». Методи транспонування норм правової системи закріплюються у міжнародних угодах з третіми країнами. Насамперед, країні потрібно проаналізувати власне законодавство та законодавство ЄС, щоб з’ясувати зміст «acquis ЄС», який потребує імплементації в національний правопорядок третіх країн.

Як можна прослідкувати, період європейської інтеграції триває не один рік, за цей період країна намагається виконати всі критерії, визначені

Європейським Союзом. Як правило, основна увага приділяється – гармонізації законодавства. Це досить тяжкий процес, адже «acquis ЄС» значно розширився з часів заснування ЄС. Окрім того, під час самої інтеграції, запроваджується нові норми правової системи ЄС, які також потребують імплементації. Тому, країни обирають імплементацію «дослідного способу», щоб опісля вже приділити увагу на покращення законодавства.

3.2. Реалізація Угоди про асоціацію ЄС у національному правопорядку України

Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [60] стало вирішальним етапом у розвитку співробітництва нашої держави з Європейським Союзом.

З підписанням угод про асоціацію в рамках політики Східного партнерства з Молдовою [61], Грузією [62] та Україною [60], було започатковано новий рівень зовнішніх відносин. Угода про асоціацію між ЄС і Україною належить до нових зовнішніх угод ЄС із третіми країнами.

Практика застосування норм Угоди свідчить про те, що Угода про асоціацію є частиною національного законодавства України, її положення мають імперативний характер та є обов'язковими до виконання на всій території України.

Однією з складових Угоди про асоціації є впровадження зони вільної торгівлі. Впровадження зони вільної торгівлі з перспективною торгівлею надають Україні можливість урізноманітнити географію та діапазон національного експорту в довгостроковій перспективі та залучити значні інвестиції в економічної галузі.

Крім того, успішне впровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС буде сприяти гармонізації ринкових та державних методів регулювання з

одночасним коригуванням національного законодавство з урахуванням вимог «acquis ЄС» у пріоритетних сферах. Мета полягає в тому, щоб прискорити переговорний процес щодо нового формату відносин в економіці, зовнішній торгівлі, регіональної та соціальної політики. Успішне впровадження ЗВТ дозволить українському бізнесу процвітати та залучати іноземні інвестиції.

Для того, щоб забезпечення виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 31 травня 2017 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 447 «Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони» [63].

Постановою було затверджено порядок планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, щокварталу до 10 числа наступного місяця державні органи повинні звітуватись про стан виконання Угоди. Окрім цього, Секретаріатові КМУ було доручено розробити план заходів з виконання Угоди.

Угодою про асоціацію передбачено інституційну структуру органів, відповідальних за європейську інтеграцію. Відповідно до статей 460-470 Угоди про асоціацію створюються такі органи: «Рада асоціації, Комітет асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства» [60].

Важливим досягненням для України є підписання Угоди про безвізовий режим України з ЄС [64]. Однак, до кінця 2022 року вступає в силу нова програма авторизації подорожі – ETIAS. ETIAS розшифровується як Європейська система інформації про подорожі та авторизації. Система перевірятиме дані безпеки та стягуватиме плату з мандрівників, які відвідують держави-члени ЄС з метою бізнесу, туризму, медицини чи транзиту.

У Додатках до Угоди про асоціацію міститься інформація щодо переліку «acquis ЄС», яке потрібно імплементувати в національне законодавство та строки для його здійснення.

Наприкінці 2020 року, Європейський Союз під час неформальної зустрічі членів Ради асоціації Україна – ЄС надав свій Щорічний звіт про виконання Асоціації щодо України. У звіті проаналізовано кроки України задля впровадження реформ, які є необхідною складовою для європейської інтеграції.

«Незважаючи на дестабілізуючі дії Росії, конфлікт на сході та спалах пандемії коронавірусу, Україна продовжує прогресувати на своєму шляху реформ. Дуже важливо, щоб українські політичні лідери продовжували ці зусилля та робили незворотні реформи, особливо щодо верховенства права. Український народ цього очікує», - заявив Верховний представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель [65].

Єврокомісар з питань розширення і сусідства Олівер Варгеї додав: «ЄС буде продовжувати підтримувати Україну у виконанні реформ, повному виконанні та використанні переваг Угоди про асоціацію та пом'якшенні негативного впливу коронавірусної кризи. Ми очікуємо, що Україна підтримуватиме спільні цінності демократії, верховенства права, поваги міжнародного права та прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин. Наша спільна мета - підтримати стратегічну орієнтацію України на тіснішу інтеграцію з Європейським Союзом» [65].

У Щорічному звіті висвітлюється бурхлива законодавча діяльність, яка охарактеризувала перші місяці створення нового парламенту та уряду України. Щодо сфер правосуддя, верховенства права, боротьби з корупцією, то відзначається перші кроки позитивних зрушень. Так, Вищий антикорупційний суд виніс свої перші рішення (вироки). Але, Європейський Союз зазначив, що рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» [66] поставили під сумнів досягнення країни у боротьбі з корупцією.

Прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» у 2020 році [67] допомогло захистити фінансову стабільність України, важливо забезпечити незалежність центрального банку та зберегти довгострокову монетарну та фінансову стабільність.

Україна продемонструвала готовність до співпраці з Європейським Союзом щодо необхідних реформ, пов'язаних з транспортом , навколишнім середовищем та зміною клімату, проте імплементація «acquis ЄС» у цих сферах залишається проблемним питанням. 20 лютого 2019 року Кабінет міністрів України затвердив «Національний план управління відходами до 2030 року», який окреслює практичні заходи для належного впровадження політики управління відходами, яка відповідає стандартам ЄС [68].

У звіті висвітлюється важливий прогрес, досягнутий Україною у цифровому секторі. ЄС також виокремлює реформу щодо децентралізації та закликає Україну продовжувати подальший розвиток законодавства у цьому напрямку. Серед інших досягнень - політика розвитку сільського господарства та сільських територій.

Подальші узгоджені зусилля також будуть потрібні у таких секторах, як енергетика, корпоративне управління державними підприємствами та сфери судової реформи та верховенства права в більш широкому плані, де є чіткий запит на прогрес серед українських громадян. Європейський Союз і надалі підтримуватиме Україну в її всебічній програмі реформ.

У сфері енергоефективності у червні 2020 року Парламент ініціював зміни до Закону України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання», який не відповідав нормам «acquis ЄС» (зокрема Директиві 2012/27 / ЄС про енергоефективність та Директива 2009/73/ЄС щодо загальних правил внутрішнього ринку природного газу). ЄС запросив парламент ініціювати консультації з Європейською Комісією відповідно до переглянутого Додатку XXVII Угоди про асоціацію.

Помітний прогрес у реформах був досягнутий в галузі аграрного та сільського розвитку (зокрема, відкриття ринку землі). «Відкриття ринку землі передбачено на 1 липня 2021 р. До 1 січня 2024 р. оборот землі буде обмежений для фізичних осіб до максимум 100 га, і продаж державної землі буде заборонений. Після 2024 р. державна земля буде продаватися через електронні аукціони, а земельні реєстри будуть об'єднані та оцифровані. У новому Земельному кодексі іноземні громадяни, іноземні юридичні особи та українські юридичні особи з іноземною участю не матимуть права купувати сільськогосподарські землі, якщо інше не буде вирішено на референдумі» [69].

Що стосується глави торгівлі та сталого розвитку Угоди, то перелік експертів з питань арбітражу досі не узгоджені (вимога від набрання чинності угоди), а прогрес у реформуванні положень про працю та охорону навколишнього середовища відбувається дуже повільно.

У 2019 році Болгарія, Грузія, Молдова, Румунія, Росія, Туреччина та Україна схвалили «Бухарестську декларацію міністрів про спільну морську програму для Чорного моря» [70].

У галузі освіти були запроваджені законодавчі ініціативи щодо середньої та вищої освіти, а саме: впровадження «Нової української школи». Європейський Союз зауважив, що у контексті важливо в подальшому виконувати рекомендації Венеціанської комісії. Україна продовжує ефективно використовувати програми академічної мобільності ЄС, такі як Erasmus + та Creative Europe .

11 червня 2020 року Україна відсвяткувала три роки безвізового режиму до ЄС для своїх громадян. Протягом цього українці здійснили понад 50 мільйонів візитів до країн ЄС та Шенгенської зони.

Отже, аналіз Щорічного звіту вказує, що Україна швидко просунулася у реалізації своєї Угоди про асоціацію з Європейський Союз. Та виконує ті реформи, які вимагали домовленості з ЄС задля європейської інтеграції.

Вплив глобальної пандемії COVID-19 у поєднанні з деякими різкими змінами в складі уряду України мали значний вплив на впровадження реформ,

і тому темп реформ залишився на рівні з попередніми роками реалізації Угоди про асоціацію. Проте в цей період було досягнуто певний важливий прогрес в таких сферах, як права інтелектуальної власності, аграрний та сільський розвиток або банківський та цифровий сектори.

Оскільки Україна прагне мінімізувати негативний вплив кризи COVID-19 та подолати наслідки економічних викликів за підтримки своїх міжнародних партнерів, постійний діалог із зацікавленими сторонами та увага до безперервності політики реформ, будуть мати важливе значення для стабільності, підвищення стійкості та процвітання. Це, у свою чергу, забезпечить підтримку стратегічної орієнтації України, яка закріплена в її Конституції та викладена в Угоді про асоціацію, на тісніші зв'язки з Європейським Союзом, його інститутами та економічним ринком, державами-членами ЄС.

ВИСНОВКИ

На підставі вищевикладеного можна узагальнити, що Європейський Союз активно проводить політику імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки держав-членів ЄС та третіх країн.

На початку я досліджувала еволюцію становлення «acquis ЄС», яке часто застосовували та доповнювали інститути ЄС та держави-члени ЄС, створивши спільний правовий доробок. Нормативно-правові акти інститутів ЄС не визначають чіткий обсяг та зміст поняття «acquis ЄС». Термін «acquis ЄС» займає важливе місце в ряді Установчих договорів ЄС, актів інститутів ЄС, міжнародних угод з третіми країнами. Важливість поняття «acquis ЄС» полягає в тому, що воно формує правову систему ЄС.

На мою думку, відсутність самого поняття «acquis ЄС» призводить до наукових дискусій, які відзначаються боротьбою принципиво протилежних думок. У науковій доктрині існують різні погляди вчених щодо змісту «acquis ЄС». Одні вважають, що це сукупність всієї нормативно-правової діяльності за весь час існування Європейських Співтовариств та Європейського Союзу. Інші дотримуються думки, що зміст «acquis ЄС» повинен бути незмінним, щоб не порушити «наднаціональний» характер існування Європейського Союзу.

У контексті застосування «acquis ЄС» прийнято виділяти дві сфери – внутрішню та зовнішню. Внутрішня сфера «acquis ЄС» є фундаментом всієї правової системи ЄС. У зовнішній сфері імплементація та ефективне застосування «acquis ЄС» - головна передумова виконання критерію вступу та завершення переговорів щодо членства у ЄС.

На мою думку, різні напрямки застосування «acquis ЄС» зумовили індивідуальний обсяг та зміст поняття «acquis ЄС». Окрім того, до обсягу поняття «acquis ЄС» включається:

- «фундаментальний acquis»;
- «конституційний acquis»;
- «інституційний acquis»;

- «acquis приєднання».

Кожен з них має свою мету та ціль реалізації. Також до змісту обсягу поняття відноситься і міжнародне право, яке має імперативний характер і для держав-членів ЄС, і для інститутів ЄС. «М'яке право» також є складовою правового доробку ЄС.

До внутрішньої складової відносять установчі договори ЄС, такі як: Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу , Хартія Європейського Союзу про основні права. Цілі міжнародних угод Європейського Союзу, які визначають зовнішню сферу застосування, визначають, які складові «acquis ЄС» повинні бути імплементовані іншими державами.

Щодо сутності механізму імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки держав членів, то було досліджено, що являє собою поняття «імплементація» та її способи. Правова система ЄС сформувала унікальний механізм імплементації «acquis ЄС» як для держав-членів так і третіх-країн. У першу чергу, це є доволі ефективний механізм, адже функціонування Європейського Союзу залежиться від спільного законодавства між державами-членами та потенційними претендентами на членство. Важливим моментом в імплементації «acquis ЄС» є реальна дія та використання його положень в національних правопорядках держав-членів та третіх країн. Основна увага приділяється, щоб уникнути розбіжностей між законодавством правової системи ЄС та національного законодавства держав-членів ЄС.

Науковцями було зроблено поділ на різні етапи імплементації «acquis ЄС» у національне законодавство держав-членів. Перший етап полягає у приведенні національного права у відповідність до права ЄС. Даний процес полягає у внесенні змін, за допомогою ухвалення нормативно-правових актів, які включають в собі механізм імплементації положень «acquis ЄС».

Другий етап – це забезпечення ефективної реалізації норм «acquis ЄС». Дані норми повинні реалізовуватись та функціонувати у національних правопорядках держав-членів ЄС. Кожна держава, окрім того, що імплементує

ці норми, повинна діяти надалі злагоджено з ЄС, щоб досягнути цілей положень.

Третій етап полягає у забезпеченні виконання «acquis ЄС» у національному праві, виконання даного етапу контролює Європейська Комісія, яка щороку звітується про застосовування права ЄС. Європейська Комісія розробила низку інструментів, за допомогою яких держави застосовують та імплементують законодавство ЄС. До них відносяться: керівні документи, плани імплементації, експертні групи, пояснювальні документи, проведення тренінгів та семінарів.

Основну роль для встановлення відмінностей у механізму імплементації правових актів інститутів ЄС, відіграла правотворча практика Суду ЄС. Аналізуючи визначальні рішення правової системи ЄС, вдалось охарактеризувати основні критерії, за якими імплементуються правові акти інститутів ЄС.

Насамперед, до правових актів інститутів ЄС відносяться регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки. Кожен із цих документів індивідуальний та має різну юридичну силу.

Регламенти ЄС наділені прямою дією, яка виражається у застосуванні норм без додаткових імплементаційних заходів з боку державних органів. Але все-таки існують ситуації, коли держави-члени ЄС застосовують певні дії, задля імплементації регламентів ЄС. Серед правової системи ЄС також виділяється один правовий акт, який наділений прямою дією. Рішення є обов’язковим у всіх свої елементах для тих осіб, кому воно адресоване. Таке положення закріплено у Договорі про функціонуванні Європейського Союзу, а також в ряді прецедентної практики Суду ЄС.

Наступним правовим актом, який немає прямої дії та потребує імплементації є – директива. Правова природа директив є дуже не суттєвою, адже вони потребують імплементації, а у той час у праві ЄС відрізняють вертикальну та горизонтальну пряму дію директив. Вертикальна пряма дія директив виникає у випадку, коли потрібно вирішити спір між фізичною

особою та державою-членом ЄС. Горизонтальна пряма дія директив, у свою чергу, коли спір виникає між двома фізичними особами, один з яких порушив права іншого, надані йому законодавством Європейського Союзу. Для того, щоб імплементувати положення директиви, державі необхідно досить тривалий період. Як було вже вказано, Європейська Комісія допомагає державам задля реалізації транспонування директив у національне законодавство. Хоча, аналіз звітів показує, що не всі держави-члени ЄС встигають вчасно виконати положення директиви (у частині строків імплементації директив).

Я вважаю, що це індивідуальний фактор, який немає чіткого пояснення. Деякі з держав-членів ЄС – це роблять навмисно, адже не бажають змінювати власне законодавство. Інші держави-члени ЄС мають досить об'ємну національну процедуру імплементації, і не встигають ухвалити всі зміни та реалізувати дані положення. У таких випадках, є свої переваги для фізичних осіб, адже якщо норми**,** які містилися в директиві, були чіткими, а держава не транспонувала їх, то Суд ЄС все ж надає право використання принципу прямої дії цих положень. З єдиною умовою, що це лише для того, щоб громадяни держав-членів ЄС мали змогу захищати свої права, у разі порушення.

Наступним питанням, яке я розглядала було – механізм застосування принципу прямої дії. Принцип прямої дії існує задля здатності осіб захищати права, надані з норм законодавства Європейського Союзу. Основну роль у застосуванні цього принципу відіграє прецедентна практика Суду ЄС. На підставі аналізу судових рішень було встановлено критерії застосування принципу прямої дії.

По-перше, норма «acquis ЄС» має бути досить чіткою та зрозумілою.

По-друге, норма «acquis ЄС» має мати вичерпний характер.

По-третє, норма «acquis ЄС» має бути незалежною від наступних дій інститутів ЄС та держав-членів ЄС.

Хоча, існує багато судових рішень щодо застосування даного принципу, Суд ЄС, і надалі вирішує спори щодо застосування таких норм.

Після аналізу механізму імплементації «acquis ЄС» у національні правопорядки держав-членів ЄС, було завдання проаналізувати інституційні засади адаптації законодавства третіх країн до «acquis ЄС». У науковій доктрині існують два способи імплементації «acquis ЄС» для третіх країн – матеріальний та процесуальний. Аналіз змісту самих міжнародних угоди з третіми країнами передбачає використання цих способів. Щоправда, вони застосовують окремо, не доповнюючи один одного. Адже, для того, щоб стати державою-членом ЄС потрібно виконати перелік певних умов, щоб реалізувати третій критерій – спроможності ефективно застосовувати «acquis ЄС», потрібно досить тривалий час, тому, ефективніше виконувати це завдяки одному стабільному способу імплементації.

Прикладом може слугувати Хорватія, яка шість років була зосереджена на імплементації 35 розділів «acquis ЄС», і в свою чергу уряд Хорватії обрав спосіб майже дослівної імплементації норм права ЄС. Після отримання членства в ЄС, Хорватія внаслідок використання даного способу, займалась доопрацюванням утворених прогалин у хорватському законодавстві.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом започаткувала абсолютно новий та якісний рівень співробітництва у зовнішній політиці ЄС. Щороку Європейський Союз публікує Звіт реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У Звіті транслюється пророблена робота у різних сферах «acquis ЄС», задля гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Муравйов В. І. Європейське право. Право Європейського союзу: [підручник] / В. І. Муравйов. – К.: Ін Юре, 2015, 2016. – 408 с.
2. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (Теорія і практика): [підручник] / В. І. Муравйов. – К.: 2002. – 426 с.
3. Official communiqué adopted by the Heads of State or Government of the Six (Bonn, 18 July 1961) [Electronic resourse] // The site of University of Luxembourg's CVCE. – Access mode: https://www.cvce.eu/en/obj/official_communique_adopted_by_the_heads_of_state_or_government_of_the_six_bonn_18_july_1961-en-da3e8046-a875-41e4-be3c-0950d449c7da.html
4. Draft Treaty establishing the European Union (14 February 1984) [Electronic resourse] // The site of University of Luxembourg's CVCE. – Access mode: https://www.cvce.eu/en/obj/draft_treaty_establishing_the_european_union_14_february_1984-en-0c1f92e8-db44-4408-b569-c464cc1e73c9.html
5. European Council in Lisbon 26 - 27 June 1992 [Electronic resourse] // The site of European Parlament. – Access mode: https://www.europarl.europa.eu/summits/lisbon/default_en.htm
6. Treaty on European Union [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT
7. Перевалова Л. В. Правове регулювання внутрішнього ринку Європейського Союзу / Л.В. Перевалова, О.В. Гаєвая, Г.М. Гаряєва: [навч.-метод. посіб.]. – Х. : ФОП Панов А.М., 2020. – 70 с.
8. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, as signed in Amsterdam on 2 October 1997. [Electronic resourse] // The site of European

Parlament. – Access mode: https://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf

9. Петров Р. А. «Acquis вступу» як складова феномена права Європейського Союзу [Електрон. ресурс] / Р. А. Петров. – 21 с. // Електрон. архів Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1718/1/Petrov_Acquis%20vstupu.pdf

10. Treaty establishing a Constitution for Europe 2004. [Electronic resourse] // The site official of the European Union. – Access mode: https://europa.eu/european-union/sites/default/files/docs/body/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf

11. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн / Р. А. Петров. – К.: Істина, 2012. – 384 с.

12. Gialdino C. Some reflections on the acquis communautaire // C. C. Gialdino. – Common Market L., 1995. Vol. 32. pp. 1089-1121.

13. Roger J. Goebel The European Union Grows: The Constitutional Impact of the Accession of Austria, Finland and Sweden // Goebel Roger J. – Fordham International Law Journal, 1995. pp. 1141-43.

14. Delcourt C. The Acquis Communautaire: Has the Concept Had Its Day? // C. Delcourt. – CML, 2001. pp 829-870.

15. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT

16. Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000 [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT

17. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія / І. В. Яковюк. – Х.: Право, 2013. – 514-515 с.

18. Кашкина С. Ю. Право Европейского Союза [учеб.] / С. Ю. Кашкина. – М. : Юрайт : Высш. образование, 2010. – 1119 с.

19. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу / [пер. з англ.]. В. Кернз. — К.: Знання, 2003. — 381 с.

20. Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61962CJ0026

21. Grad v. Finganzamt Traunstein 1970 року. [Electronic resourse] // The site of the Court of Justice of the European Union. – Access mode: https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf;jsessionid=F7CC281A293247B9E1ADBADFD669CF01?text=&docid=88036&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2109818

22. Marshall v. Sauthampton and South-West Hampshire Area Health Authority 1986. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0152

23. Magen A. Transformative Engagement Through Law: The Acquis Communautaire as an Instrument of EU External Influence // Europ. J. L. Ref. 2007. Vol. 9. P. 376.

24. Sažeti pregled rezultata pristupnih pregovora po poglavljima [Electronic resourse] // The site of Ministarstvo Vanjskin I Europskhin Poslova. – Access mode: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/120112-sazeti.pdf

25. Брацук І. З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право держав-членів : монографія / І.З. Брацук ; за наук. ред. проф. М.М. Микієвича. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 230 с.

26. Грін О. О. Словник міжнародно-правових термінів / О.О.Грін. – У.: ПП Данило С.І., 2010. – 500с.

27. Філатов В.В. Імплементація міжнародних норм до митного законодавства України : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07

«Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / В.В. Філатов ; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2012. – 16 с.

28. Hart H. The Concept of Law / H. Hart. – Oxford; UK : Oxford University Press, 1994. – 315 p.

29. Керимов Д. А. Философские проблемы права / Д.А. Керимов – М. : Мысль, 1972. – 387 с.

30. Ковалева А.А. Международное право. [учебник] / Ковалева А.А., Черниченко С.В. – М. : Омега-Ленинград, 2006. – С. 708

31. Craig P. EU Law – Text, Cases and Materials / Paul Craig & Grainne De Burca // Oxford University Press. – 2nd ed. – 1998. – P. 168

32. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти) : монографія / Л.А. Луць. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 147 с.

33. Case 39/72 European Commission v Italian Republic. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62014CJ0601

34. Case 43/71 Politi v. Italian Minister of Finance. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61971CJ0043

35. Гердеген М. Європейське право: пер. з нім. / Гердеген Матіас. – К. : «К.І.С.», 2008. – 192 с.

36. Communication from the Commission — EU law: Better results through better application C/2016/8600. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2017.018.01.0010.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2017%3A018%3ATOC

37. Directive 2011/65/EU on the restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0065

38. Directives Commission delegated directive (EU) 2018/736 of 27 February 2018 amending, for the purposes of adapting to scientific and technical progress, Annex III to Directive 2011/65/EU of the European Parliament and of the Council as regards an exemption for certain electrical and electronic components containing lead in glass or ceramic. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0736&from=EN

39. Commission Delegated Directive (EU) 2018/737 of 27 February 2018 amending, for the purposes of adapting to scientific and technical progress, Annex III to Directive 2011/65/EU of the European Parliament and of the Council as regards an exemption for lead in solders for the soldering to machined through hole discoidal and planar array ceramic multilayer capacitors. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.123.01.0097.01.ENG

40. Commission Delegated Directive (EU) 2018/738 of 27 February 2018 amending, for the purposes of adapting to scientific and technical progress, Annex III to Directive 2011/65/EU of the European Parliament and of the Council as regards an exemption for lead in cermet-based trimmer potentiometer elements. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.123.01.0100.01.ENG

41. Commission Delegated Directive (EU) 2018/739 of 1 March 2018 amending, for the purposes of adapting to scientific and technical progress, Annex III to Directive 2011/65/EU of the European Parliament and of the Council as regards an exemption for lead as an alloying element in steel. [Electronic resourse]

// The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32018L0739

42. Commission Delegated Directive (EU) 2018/740 of 1 March 2018 amending, for the purposes of adapting to scientific and technical progress, Annex III to Directive 2011/65/EU of the European Parliament and of the Council as regards an exemption for lead as an alloying element in aluminium. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0740

43. Teodoro Wagner Miret v Fondo de Garantía Salarial. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61992CC0334

44. Criminal proceedings against Tullio Ratti. Reference for a preliminary ruling: Pretura di Milano - Italy. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61978CJ0148

45. Веселовський Б. А. Горизонтальна пряма дія окремих норм Хартії ЄС про основні права: сучасна практика Суду ЄС / Б. А. Веселовський // Журнал європейського і порівняльного права. – 2019. – Вип.10. с. 44-20.

46. Constantinesco L. L'applicabilite direct dans le droit de la C.E.E. / L. Constantinesco – P., 1970. – 138 p

47. Муравйов В. І. Загальні принципи правопорядку Європейського Союзу // В. І. Муравйов. Європейське право. - 2012. - № 2-4. - с. 245-260.

48. Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61975CJ0043

49. Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland and The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0046

50. Åklagaren v Hans Åkerberg Fransson. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A62010CJ0617

51. Conclusions of the Presidency - Copenhagen, June 21-22 1993 [Electronic resourse] // The site of Conclusions of the Presidency. – Access mode: https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf

52. Cremona M. The Union as a Global Actor: Roles, Models and Identity / M. Cremova.: CML. 2004. pp. 553-573.

53. Communication from the Commission - Opinion on Croatia's Application for Membership of the European Union. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52004DC0257

54. Угода про стабілізацію і асоціацію між Республікою Хорватія, з однієї сторони, та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_855#Text

55. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - Codification of the Acquis communautaire. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52001DC0645

56. Nacionalni program Republike Hrvatske za pridruživanje Europskoj uniji - 2003. Godina. [Electronic resourse] // Narodne novine izlaze jednom tjedno i po potrebi. – Access mode: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_02_30_414.html

57. Plan usklađivanja zakonodavstva RH s acquis communautaireom za 2003. Godinu. [Electronic resourse] // Narodne novine izlaze jednom tjedno i po potrebi. – Access mode: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/310454.htm

58. European Union (Withdrawal) Act 2018. [Electronic resourse] // The site of legislation.gov.uk. – Access mode: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/16/contents/enacted

59. The EU-UK Withdrawal Agreement. [Electronic resourse] // The site of European Commission. – Access mode: https://ec.europa.eu/info/relations-united-kingdom/eu-uk-withdrawal-agreement_en

60. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

61. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2014.260.01.0004.01.ENG

62. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. [Electronic resourse] // The site of EUR-lex. – Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:22014A0830(02)

63. Постанова КМУ «Питання проведення планування, моніторингу та оцінки результативності виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони». [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2017-%D0%BF#Text

64. Угода між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b15#Text

65. Ukraine: EU report notes continued implementation of the reform agenda though challenges remain. [Electronic resourse] // The site of European Commission. – Access mode: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2259

66. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text

67. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-20#Text

68. Розпорядження КМУ «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2019-%D1%80#Text

69. Повідомлення про прийнята Закону «Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин». [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. – Режим доступу: https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/207535.html

70. Ministerial declaration on a common maritime agenda dor the Black Sea. Bucharest - 21 May 2019. [Electronic resourse] // The site of European Commission. – Access mode: https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/ocean/sea-basins/black-sea_en